

Bu darbe 12 Eylül'den daha tehlikeli! | Hatice Deniz

Kürt kızlarının sünnet çilesi...

"Hz. İsa 17 Haziran'da doğdu"

Çocuklara sorulan enaptalca sorular. | Aynur Çağlı

Ağıt... | Deniz Günal

Düşün Düşün | Gündoğdu Gencer

Her dört çocuktan biri açlık sınırında.

Adada yalnızca bir çift yaşıyor.

İslami sörfler

Hayal Gücü Dünyayı Yönetir! Napolyon | Sarp Sosyal

1

Çocuklara sorulan en aptalca sorular.

Aynur Çağlı

Ailesiyle, arkadaşlarıyla ve yakın çevresiyle iletişim kurmaya çabalayan çocuklar, "Ne oldu yine, ne biçim çocuksun sen?" sorusuna nasıl bir yanıt verebilir ki? "Hiçbir şeyim yok, sadece 4 yaşındayım!" ya da "Yaşımın gereği çocukça şeyler yapıyorum, biraz sabredin büyüyeyim, o zaman düzelirim." diyecek hali yok herhalde. İşte size birkaç soru daha:

Ne oldu? Kavgayı kim başlattı?
Odanı toplamak bu kadar mı zor yani?
Ne zaman öğreneceksin sen?
Ne biçim çocuksun sen?
Bu ne?
Niye yaptın?

Avustralyalı gazeteci Kylie Orr'un yazısında yer alan bu liste evrensel olmalı. Yazı bana iki gün önce süpermarkette dolaşırken tanık olduğum kardeş kavgasını anımsattı. Anne elindeki listeyle alışveriş yaparken onu arkadan izleyen iki küçük erkek çocuğu aniden kapıştılar. Hışımla geri dönen genç kadın, "Ne oldu, kim başlattı kavgayı?" deyince ikisi birden motor gibi konuşmaya başladı. Ben daha önce birçok kez gördüğüm bu filmin sonunu iyi bildiğim için mahçubiyetle etrafa bakınan kadına "Boşver, aldırma" der gibi gülümseyip yoluma devam ettim. Bir an düşündüm, kimbilir kaç kez sordum bu soruyu kendi çocuğuma?

İki çocuk kavga ettiğinde ne olduğunun, kavganın nasıl ve kim tarafından başlatıldığının ne önemi var? Bütün çocuklar oynayarak, kavga ederek, gülererek ve ağlayarak öğrenirler iletişimi. Müdahale edildiğinde çoğu paniğe kapılıp yalan söyler ya da kendi açısından haklı olduğunu kanıtlamaya çalışır. Ne olduğunu anlamak nerdeyse imkansızdır.

Çocukların iletişim becerilerini geliştirmenin kuşkusuz çok daha mantıklı, cazip ve etkili yolları var. Çocukları 30'lu yaşlardaki kendi kuşağım adına konuşuyorum, genç yaşlarda anne olduk. Çocuklarımızla birlikte büyüdük, bu konular şimdiki gibi yazılıp çizilmiyordu, kendi annelerimizden gördüklerimizle, sezgilerimizi kullanarak, el yordamıyla öğrendik anneliği. Böyle bir liste karşımıza çıkmış olsaydı, eminim dikkat ederdik. Yine hata yapardık ama çok daha bilgili ve donanımlı olacağımız için hata oranı azalır diye düşünüyorum.

İletişim çağının anneleri her türlü bilgiye anında erişiyor. Aramaları bile gerekmiyor, gazeteler, dergiler, televizyon ve radyo bu konularda haberlerle, uzman söyleşileriyle dolu. Eğitimli anneler daha avantajlı olabilir ama genelde herkes televizyon izliyor, şöyle hafiften kulak kabartsalar yeter.

Dişini fırçalamayı, okul çantasını hazırlamayı, yatağını düzeltmeyi unutan veya beceremeyen çocuğa “Bu kadar mı zor yani?” diye çıkışmanın hiçbir faydası yok. Oysa bütün bunları eğlenceli hale getirmek, karşılığında rüşvet olarak algılanmayacak (fazladan bir öpücük, bir aferin ve başucundaki panoya bir yıldız iliştiirmek gibi) minik ödüller sunmak çok daha etkili olabilir.

Çocuklarınızla odalarını toplamadıkları için yaptığınız kavgaları anımsayın, şimdi hepsi derli toplu evlerde yaşıyorlar. Demek ki boşuna öfkelenmişiz. Aslına bakarsanız, psikologların dediği gibi çocuklarla kavgalarımızın çoğu onların hatasından değil bizim o andaki ruh halimizden kaynaklanıyor. İnsanlar eğer belli bir duygusal olgunluğa erişmemişlerse yorgun, gergin, hasta ve mutsuz oldukları zaman hırçın, huysuz ve geçimsiz oluyorlar. Bazen de aklınız erdiği halde öyle bir bunalıyorsunuz ki, en yakında kim varsa ona çatıyorsunuz.

Çocuğa hiçbir zaman öğrenemeyeceğini söyleyip öz güvenini sarsmak, incitmek yerine öğrenmesini kolaylaştıracak yollar bulmak

sadece öğrenme yetisinin

gelişmesini değil, öğrenme merakının, ilgisinin artmasını ve giderek tutkuya dönüşmesini de sağlar.

Her ne kadar adam olacak çocuğu kakasından anlayan “ermişler ve çok bilmişler” toplumundan gelsek de, çocukları pek iyi tanıdığımız söylenemez. Gereçesi ne olursa olsun çocuğa beceriksiz ve aptal muamelesi yapmak haksızlık değil mi? Hepimiz biliyoruz ki, çocukların sınırsız bir öğrenme kapasitesi var. Beceriksiz olan yetişkinler aslında.

İçindeki tehdit unsurunun çocukları ürküttüğüne hiç şüphe olmayan, “Bu ne, niye yaptın?” türünden sorgulayıcı, yargılayıcı soruların anlamsızlığı da apaçık ortada.

Bazen yukarıdaki sözcükleri sarfetmesek bile aklımızdan geçiriyoruz veya bakışlarla, mimi-klerle ve el kol hareketleriyle kızgınlığımızı ifade ediyoruz. Oysa çocuklar duyguları sözlerden de iyi ifade eden beden dilini hiç hayal edemeyeceğiniz kadar iyi anlıyorlar.

Hafızanızı birazcık zorlayıp defalarca işittiğiniz ve sarfettiğiniz azarları, tehditleri, uyarıları ve rüşvetleri ekleyerek listeyi iyice uzatabilirsiniz. Ya da en iyisi “sil” (Delete) tuşuna basıp hafızanızı temizleyin. Çünkü çocuklar çocukça davranmaya, saçma sapan şeyler yapmaya devam edecekler. Siz de kendi yöntemlerinizle bu saçmalıkların giderilmesine yardımcı olacaksınız. İyi huylu, ağırbaşlı, uslu çocukları büyütme kolay. Haylaz, hareketli ve meraklı çocuklar yorucu olabilir ama o afacan çocuklardan ilerde ne cevherler çıkıyor. Bunu sakın unutmayın. Biraz sabır, biraz hoşgörü...derken bir bakmışsınız büyüyüvermişler.

4

Ağıt...

Deniz Günal

Sıcak bir Melbourne sabahı, iş yerinde, masamda göz yaşları içinde yazdığım... Hiç kimseye hiç bir mesaj içermeyen, kimseye kin, öfke duymayan, yalnızca zamanın ve uzamın bir yerinde, kendi yaşamımın pek çok kaçınıcı yılında, yaşadığım kırıklığı, içimdeki yangını dile getirdiğim... Bir ağıt. Gözümün yaşı, memleketime.

Anladım ki Türkiyem bir sömürge ülkesi değilmiş,

Sevr günlerine geri dönmemiş,

Damat Ferit paşaların dönemi kapanmış.

Kurtuluş savaşını veren, emperyalizmi defeden, bağımsız, onurlu bir ülke olarak doğan Türkiyem, İslam coğrafyasının devrimler yapan, devrimler yaşayan, aydınlık kadınlarının ülkesi Türkiyem...

Her taşı tarih, her avuç toprağı insan, her yaprağında binlerce hikaye... İnsanlığa bir beşik, bir sığınak, aydınlık koca bir davet. Anadolium...

Binlerce yıldan alını insanlığın akıyla çıkan... Binlerce rengarenk, ışıklı yılın başında bir inci tanesi gibi duran, canımın kökü.

Işıklı yolun başında, mutlu, kardeşçe, omuz omuza, birlikte üretip hep beraber, yoksulluğu da umut gibi, zenginliği de düş gibi paylaşarak yaşamak için, birbirini daha çok daha iyi tanıyıp daha çok sevmek için yapacağı çok iş olan ülkem, ülküm...

Aslında yolunu öyle bir yitirmiş ki... Yolun hiç bir yerinde değilmiş.

Anladım.

Canım memleketim... Kaçıp uzaklara göçtüğüm, ama içimde bir düş, bir masal, bir umut, bir yara gibi hep yaşayan, çocukluğum, köküm, gözümün yaşı, birtanem...

Anladım.

Aslında bir sömürge devleti bile değilmiş.

Karış karış satılmış, bankalarından telefonuna, meclisinden ot bitmeyen dağlarına, limanlarından fabrikalarına... Artık bizim olmayan canım. Kan oburların saltanatında süslü bir taht....

Anladım.

Bir peri masalıymış.

Yamalı giysileri içinde, koca bir çınara sırtını

vermiş, ak saçlı ak bakışlı bir nine anlatmış.
Bütün masallar gibi başlamış.

Bir varmış bir yokmuş. Koskoca bir ülke doğmuş. Yoksul, onurlu insanlar... Kimi Müslüman, kimi Hristiyan, kimi Türk Kürt Ermeni Rum... Birlikte yaşamak, birlikte üretip birlikte zenginleşmek, büyümek, sevgiyi çoğaltıp, büyülü güzellikler yaratmak için...

Koca bir ülke doğmuş... Bir yangından hem de. Özgürlüğü çok seven, insanı çok seven ruhu apak adamlarla kadınlar varmış, yangının üzerinden apak melek kanatlarıyla geçmişler. Bir devrimmiş mavi bakışlarıyla dokundukları her an, düşler vermişler, koca ülkenin elleri toz yüzleri kül çocuklarına... Aydınlik günler düşlemiş çocuklar. Düşleyebilmişler çünkü. Düşlerini konuşabilmişler.

Koca bir dünya içinde, dev sömürgecilere karşı durmuş, tek ve özgür çıkmışlar yangından... Onurlu, bağımsız olmuşlar, umutları kocaman, sınırları dantel, bakışları dağ, umutları mavi bir ülkeymiş ve çocukları...

Ama hepsi hepsi bir küçük anmış. Tüm bu olan bitenler, zaman defterinde görünmez bir ışıklı nokta.

O ışıklı noktanın bağrında, her bir çocuğun, kimi Türk Kürt Ermeni Rum Laz, kimi kız, oğlan, şehirli, köylü... Gonca güller gibi açacakları güzel günler düşledikleri bir tatlı an.

Ama işte bu bir peri masalıymış.

Zaman gelmiş koca ağızlı devler çıkıp en güzel en aydınlık en masum çocuklarını yemiş. Gönlü kırık bırakmış, umutsuz, eli kolu kırık bırakmış. İsyankar, öfkeli, kafası karışık bırakmış ışıklı nok-

tanın çocuklarının çocuklarını...

Gün gelmiş... koca ağızlı devler görünmez olmuş. Küçük kara sinsi yaratıklar dolaşmaya başlamış, ne insan ne hayvan, peri masalına ait olmayan, bambaşka bir uzamdan çıkmış gelmiş umut, sevgi, düş, aydınlık, onur, inanç emiciler.

Ah ninem... Bu senin masalın, güzel bitir ne olur. Çocukluğum, birtanem, köküm, gözümün yaşı, memleketim... Aydınlik düşleri olsun yine, güzel günler de görsün.

Peri masalının sonuna gelinmiş. Zaten bunların hepsi yalanmış. Masalci nineyi de yemişler. Mavi gezegenin canavarları, umut, onur, inanç emiciler. Onlar bitirmiş bu masalı

Böyle koca bir ülke yokmuş. Başka bir ülke varmış, devrimleri, düşleri, yalanları, yanlışları ile kendini cüce sanan bir devmiş. Uçuk kaçık düşler kuran insanları varmış. Cüce olduklarına o kadar inanmışlar ki, sonunda cüceleşmişler.

Ve bu tuhaf ülke bir rüzgarla sabun köpüğüne dönüşmüş.

Yalnızca bir sabun köpüğü...

Pofff! Pofff!

Düşün Düşün

Gündoğdu GENCER

Arada benim katkılarım, yorumlarım, görüşlerim yer alsa da bu dizideki yazıların kaynağı bu kitaptır. İlk bölüm "Dilin değişik kullanımları"ndan söz ediyor.

"İnsan konuşan bir hayvandır" derler. "Karşısında konuşacağı kimse yoksa kendi kendine konuşur; buna da 'düşünme' diyoruz".

Demek ki düşünürken de kelimeleri/ sözcükleri kullanıyoruz. Kelime haznemiz ne denli genişse, nüanslara (ufak farklılıklara) ne denli yer veriyorsa düşüncelerimiz o denli geniş kapsamlı, ayrıntılı ve doğru olacaktır. İletişim ve düşünme birbiriyle sıkı sıkıya bağlantılıdır. Çarpık düşünme çarpık iletişime ya da iletişim bozukluğuna veya iletişimsizliğe

Bir önceki yazımda sizlere eğitim psikolojisi uzmanı İngiliz akademisyen Robert H. Thouless adlı bir yazarın "Straight and Crooked Thinking" (Düzgün ve Çarpık Düşünme) adlı kitabından elimden geldiğince alıntı ve özetler vererek düşünme üzerine birşeyler yazacağımı söylemiştim.

yol açarsa, çarpık iletişim de çarpık düşünceyi besler, çünkü her ikisi de dile dayalı etkinliklerdir. Dilin ne için, ne amaçla kullanıldığını bilmek gerek düşüncemizi, gerekse iletişimimizi etkiler.

Dilin kullanılma amaçlarını şöyle sıralayabiliriz:

Bir gerçek hakkında bilgi vermek için, örneğin "kangurular Avustralya'da bulunur" gibi,

Bir gerçek hakkında bilgi edinmek üzere soru sormak için, örneğin "Yeni Gine'de de kanguru var mı?" gibi,

Duygusal bir tavrı ifade etmek için, örneğin "örümcekler iğrenç hayvanlardır" gibi,

Bir sözcüğün ne anlama geldiğini ya da nasıl

kullanıldığını belirtmek için, örneğin “memeliler yavrularını emziren hayvanlardır” gibi

Bir sözcüğün ne anlama geldiğini ya da nasıl kullanıldığını sormak için, örneğin “takıyye ne anlama gelir?” gibi,

Birisinin birşey yapmasını istemek için, örneğin “lütfen bir kilo sucuk verir misiniz?” gibi.

Bunun dışında dilin daha başka çeşitli kullanımları da vardır elbette; şiir yazmak, espri yapmak, tartışmada bulunmak, bir tartışmayı çözümlmek, selâmlaşmak ve daha aklı gelebilecek birçok amaç için dil bir araçtır. Çarpık düşünceye ya da çarpık iletişime yol açan sorunlardan birisi dilin bu değişik kullanımlarının birbirine karıştırılmasıdır. Yukarıdaki birinci ve üçüncü dil kullanımları birçok kez karıştırılır.

“Avustralya’da korkunç örümcekler vardır” gibi. Avustralya ‘da örümceklerin olması bir gerçektir ama bunları “korkunç” diye nitelemek duygusal bir tavidir. “Fino” adındaki bir köpeğe “köpek” demek birinci kategoride ise aynı köpeğe “it” demek duygusal bir tavır gösterir. Buradaki “it” sözcüğü köpeğin bir niteliğini değil, bunu söyleyen kişinin o köpek hakkındaki duygularını ifade eder. Bir Yahudi’ye “Musevi” demek onun dinine vurgu yapmak olsa da aşağılayıcı değildir, ama “çift” dersiniz bu sizin o gruptan olan insanlara karşı tavrınızı gösterir. Avustralya’da “wog” sözcüğü biz göçmenlerin çok duyduğu aşağılayıcı bir sözcüktür. Bu tür sözcükler kullanılarak yapılan iletişim ya da onun ardında yatan düşünce çarpık olmaya mahkûmdur.

Türkçede “k” harfi “ke” olarak okunur. PKK’yi özellikle Pekaka diye okumak yanlış olmaktan öte aşağılayıcı bir tavır sergiler ve iletişimi daha başlamadan zehirler.

Sözcüklerin gerçek ve nötr kullanımı ile duygusal kullanımlarının ayırına vardığımızda bu örnekleri çoğaltabiliriz. Duygusal tavır sergileyen sözcüklerin kullanımı en çok ta din, politika ve ahlâk alanlarında yaygındır. Ve bu yüzdendir ki bu alanlardaki tartışmalar çok kez kısır çekişmelerden öteye geçmez ve bir sonuca varmaz, olsa olsa silâhla, yumrukla ya da hakaretlerle sonuçlanır. “Kararlı” ve “inatçı” sözcükleri aslında anlam olarak pek farklı olmasa da birincisi övgü, ikincisi yergi

içerir. Savaşta, çarpışmada karşı taraftan ölenler “temizlenmiş”, “halledilmiş” olur, bizim taraftan ölenler “kaybedilmiş”, “şehit olmuş”, “Hakkın rahmetine kavuşmuş” olur. Onları “leş”, bizimkiler “cenaze” olur. Osmanlı İstanbul’u aldığıında bu “fetih”tir, Yunan İzmir’i aldığıında bu

“işgâl”dir. İnandığı şeylere sıkı sıkı sarılan kişi dindarlarca “mümin”dir, ötekilerce “yobaz”dır.

Yazılarda ve konuşmalarda bu duygusal tavır sergileyen sözcüklerin kullanılması aslında daha derin bir sorunu yansıtır. Bunlar, kendi kafamızdaki özel ve ifadesini bulmayan çarpık düşüncelerin göstergesidir. Duygusal tavır sergileyen sözcüklerin yeri belki de edebiyattır. Bunlardan arıtılmış bir şiir genellikle yavan olmaya mahkûmdur. Herhangi bir konu, şey veya kişi hakkında elbette duygusal bir tavrımız olabilir, duygular da insan yapısının bir parçasıdır. Ama karşımızdakiyle gerçek bir iletişim kurmak istiyorsak, bu iletişim sonucu, bir fikir alışverişi olacak ve

sonunda bir yerlere varılacaksa bu ikisini – nötr sözcüklerle duygusal ağırlık taşıyan sözcükleri- ayrı tutmamız gerekir. Bir şiiri veya bir tabloyu beğenmemiş olabiliriz, hattâ bu eser bizde tiksinti bile yaratabilir. Ama bunu çok beğenen, hayran olan birisi ile iletişim kuracaksak “bu çok kötü” demek, ya da Kevin Rudd’ın Bill Henson’ın resimlerine “iğrenç” demesi yerine “ben bunu beğenmedim” diyebilmeliyiz. Ondan sonra belki de neden beğenmediğimizi şiir ya da resim hakkındaki objektif ölçütlerle açıklamaya girişebiliriz ve karşımızdaki de bize hemen cepheden almadan bunu dinleyebilir.

Duygusal ağırlığı olan sözcüklerle düşüncümüzde ve kendimizi bunlarla ifade ettiğimizde aslında kendimizi, düşüncemizi bu duygusal hücrelere hapsedmiş oluruz. Karşımızdakiyle olan iletişimimizi dumura uğratmanın yanısıra, belki de daha kötüsü kendimizi objektif olmayan düşünce

kalıpları içine hapsedmiş oluruz. Sabık Başkan Bush’un “şer eksenini” ya da “bu bir haçlı seferidir” sözlerinin tüm dünyayı nasıl olumsuz etkilediğini anımsarsak belki de kendi düşünce kalıplarımızın ve bu duygusal kalıplardan üretilen sözlerin de ne denli olumsuz, ne denli yıpratıcı, yıkıcı olduğunu fark edebiliriz.

Bastıbacak bir "Chihuahua" da "Sivas Kangal" da köpektir. Birçok yönden birbirlerine benzemeseler de ortak özellikleri nedeniyle hepsine "köpek" deriz ve bu, işimizi kolaylaştırır. Ama "bütün köpekler sadıktır" dersek sahibine saldıran, parçalayan köpeği gördüğümüzde ne yapacağız?

“Bu köpeğin yaptığı köpekliğe sığmaz” deyip köpeklikten aforoz mu edeceğiz? Ya da “Yok canım, bunu yapan kurttur, zavallı köpeğin üstüne atıyorlar” diyerek önyargılarımızı sarsılmasın diye katil köpeği savunmaya mı geçeceğiz? “Köpekler sadıktır” dediğimizde “bütün” demesek te “hepsi” demesek te demek istediğimiz aynıdır. Oysa gözlemlerimize dayanarak “çoğu köpekler sadıktır” diyebiliriz; bu yanlış olmaz ve daha sağlam zemine basarız. “Bazı köpekler sadıktır” sözü ise söylenmeye değmeyecek bir lâf olur. “Kimi insanlar uzun boyludur”, “kimi Hintliler zekidir” ya da “kimi Çinliler çalışkandır” dersek “eee, ne var bunda?” yanıtını alırız. O yüzden, söylenmeye değer bir lâf ettiğimiz izlenimi vermek için, karşımızdakinin dikkatini çekmek için böylesi genellemeler yaparız. “Pis Araplar”, “Faşist askerler”, “Terörist Müslümanlar” gibisinden sözler bu düşünme sakatlığının en belirgin göstergesidir.

Evet, bu hafta da eğitim psikolojisi uzmanı İngiliz akademisyen Robert H. Thouless’in “Straight and Crooked Thinking” (Düzgün ve Çarpık Düşünme) adlı kitabından alıntı ve özetler vererek düşünme üzerine birşeyler yazmaya devam edeceğim. Konumuz “hepsi ve bazısı”. Genellemeler düşünmeyi kolaylaştıran araçlardır ama bundan yarım adım ötesi düşünce tembelliğine yol açar. Bir adım ötesi ise önyargılara, ırkçılığa ve yanlış düşünerek tüm yaşamını bulduğu yanlışlar üzerine kurma zavallılığına kadar gider. Yazar örnek olarak şöyle sözleri almış: “Zenciler beyazlar kadar zeki değildir” ya da “kadınlar erkekler kadar mantıklı değildir”. Bu sözleri biraz dikkatlersek aslında bunları söyleyenlerin başka birşey dediklerini görürüz. İlk söz aslında “her

zenci herhangi bir beyazdan daha aptaldır” ikinci söz de “her kadın her erkekten daha mantıksızdır” demek oluyor. Böyle ortaya konduğunda bunu çürütmek çok kolay.

Gerzek Bush ile Hüseyin Obama’ya gerek yok, getirin herhangi bir zeki zenciye, aptal bir beyazın karşısına koyun, ya da mantıklı bir tek kadını mantıksız bir erkekle karşılaştırın, tartışma biter. O yüzden, bu yukarıdakiler gibi genellemeler yapanlara söyledikleri sözü netliğe kavuşturmalarını isteyip “Ne yâni, bütün Araplar mı pis? Bütün askerler mi faşist? Bütün Müslümanlar mı terörist?” diyelim. Eğer karşınızdaki gerçekten geri zekâlı ya da kötü niyetli değilse alacağınız yanıt herhalde şöyle birşey olacak: “Tabii pis/faşist/terörist olmayanları da var, ama çoğu öyle!” veya “çoğu beyaz çoğu zenciden daha zekidir”, “çoğu kadın çoğu erkekten daha mantıksızdır”, ya da temcit pilavı haline gelmiş o lâf: “İstisnalar kaideyi bozmaz”. Bozar efendim, istisnalar kaideyi bozar. Diyelim ki karşınızdakiyle konuşmanızda “hepsi” noktasından “çoğu” noktasına geldiniz. Bundan sonraki aşama gerçekten o grubun çoğunun o özellikleri taşıdığını kanıtlamak. İstatistik olarak bunu yapmak çok kolay.

Zekâ ve mantık ölçümleri kolay olmadığı için bir başka örnek alalım. Sigara paketlerinin üstünde “Sigara içmek akciğer kanserine sebep olur” yazısını görmüşsünüzdür. Bunun doğru olması için her sigara içenin akciğer kanseri olduğunun kanıtlanması gerekir. Bunu yapmak için bu durumda olan birkaç kişiyi örnek veririz ve bu örneklerden genelleme yapmaya çalışırız.

Oysa diyelim ki istatistikler şöyle:

Yapılan 1000 kişilik bir örneklemede sigara içen 200 kişinin 50’sinin akciğer kanserinden öldüğü görülmüşse ve içmeyen 800 kişiden 100’ü akciğer kanserinden ölmüşse şunu diyebiliriz: Sigara içenlerde bu oran 200’de 50, yâni 4’te bir, içmeyenlerde 800’de 100, yâni 8’de 1’dir. O halde bundan “sigara içenlerin akciğer kanserinden ölme olasılığı içmeyenlerin iki katıdır (sekizde bire karşı dörtte bir)” sonucunu çıkarabiliriz. Ama sigara içmesini istemediğimiz bir çocuğa bunu anlatmak zor olduğu için “sigara içme, kanser olursun” diyoruz. Bunu bir çocuk için, onun iyiliği için, istatistikleri çocuğa anlatmak güç olduğu için yapıyoruz. Ama bir kez bu kolaycılığa alıştıktan, bu yaklaşımı çok daha yanlış, çok daha tehlikeli biçimlerde kullanır ve bunun ne kadar bir çarpık düşünme biçimi olduğunu unuturuz. Hadi canım deyip geçmeyin. Dünyada en büyük savaşlar, katliamlar, cinayetler bu çarpık düşünme sonucu ortaya çıkmış ya da insanlara bu çarpık düşünme biçimi verilerek birilerinin çıkarları örtbas edilmiştir. İrkçiliğin, ayırmacılığın dayandığı temel budur.

Savaşta karşınızdakilerin “kötü” olduğuna sizi inandırmazlarsa nasıl savaşı desteklersiniz? Barışta “ötekilerin” sizden “kötü” olduğuna inanmazsanız ayırım yapılmasını nasıl hazmedebilirsiniz? Oysa sevdiğiniz komşu ötekilerdendir belki, ya da “düşman” diye tanımlanmış birine aşık olmuşsunuzdur. “Ben ötekilerden birini tanıyorum, çok iyi bir insandır” sözüne yanıt hazır: “arada istisnalar oluyor, elbet” ya da “kurunun yanında yaş ta yanar”. Yaşların yanmaması için kafa tembelliğinden, çarpık düşünceden kurtulmamız, kolaycı sloganlara kapılmamamız, bir iki örnekten hareketle genelleme yapmamamız gerekir.

Bütün zencilerin aptal, bütün kadınların mantıksız, bütün Arapların pis, askerlerin faşist, Müslümanların terörist olduğuna inanıp yaşamınızı buna göre kurmuşsanız, daha ölmeden cehennemde yaşıyorsunuz bence. Kendi cehenneminizi kendiniz yaratmışsınız. İşin daha da kötüsü, o karşınıza aldığınız gruptakiler de sizin gibi çarpık düşünceye sapanmışlarsa, çocuklarınızı da bu cehennemde yaşamaya mahkûm ediyorsunuz demektir. Nefret tohumları çok kolay serpilir, çok kolay acılar, ölümler doğurur. Doğru düşünen insan nefret tohumlarından kurtulmanın ilk adımını atmış demektir.

Tartışmalar bazan düello gibidir ya da satranç oynamayı andırır. Satrançta hile yapmak olanaksızsa da söz düellolarında her gün, her saat bol bol hile yapıldığını görürüz. Bu yazımda bu tür hileleri deşifre etmeye, su yüzüne çıkarmaya yardımcı olabilecek bazı bilgiler aktaracağım sizlere. Karşılıklı fikir alışverişi genel olarak iki değişik amaçla olur.

Ya farklı görüşteki kişiler kendi görüşlerinden hareketle gerçeğin ne olduğunu bulmaya çalışır ya da karşısındakini ikna etmek, kendi görüşüne çekmek için tartışırlar. Birinci durumda karşımızdakinin dediğini algılayıp anlamaya açığızdır, “mübadele-i efkâr”dan yâni fikir alışverişinden gerçeklere varabiliriz. İkinci durumda karşımızdakinin açığını yakalamak için tetikte bekleriz. Önemli olan gerçeğe varılması değil, tartışmadan galip çıkmaktır. Galip çıkabilmek için de çeşitli hilelere başvururuz. Bir önceki bölümde genellemelerin nasıl yanlış sonuçlara götürdüğüne bakmıştık.

Şimdi bunun nasıl hile olarak kullanıldığına bakalım:

A-Geçenlerde Türkiye’den döndüm, herkes sefalet içinde, büyük ekonomik sıkıntı var.

B-Ama bir kesimin keyfi gayet iyi. İstanbul’da lokantalar, meyhaneler dolup taşıyor.

A-Hadi canım, insanlar et alacak para bulamıyor, kirasını ödeyemiyor.

Dikkat ederseniz, A genelleme yaparak konuşuyor, B ise “bir kesim” diyerek genellemeden kaçınıyor. Tartışma devam ediyor, kızışıyor. A herkesin sefalet içinde olduğunda ısrar ettikçe, B’nin konumu da katlaşıyor:

B-Valla, herkes keyfinde. “Vur patlasın, çal oynasın”.

A-Köyde amcamın oğlunda kaldım, çocuğuna pabuç alamıyor, çocuk karda kışta yalınayak...

B “bir kesim” derken şimdi “herkes” diyor ve A karşısındakini hileyle bu uca ittiği için amcasının oğlunu örnek göstererek tartışmayı kazanıyor. Oysa B “bir kesim” demekte ısrar etse belki bir sonuca varılacaktı.

Bir başka hile, konuyla doğrudan ilgisi olmayan bir gerçeğin ortaya atılması:

A-Avustralya yerlileri sağlık açısından çok kötü durumda. Alkol bağımlılığı almış yürümüş.

B-Devlet az şey yapmıyor. Geçen yıl Aborijinlerin iskânı için 400 milyon dolar harcandı.

O da doğru, bu da doğru ama burada bir "bayram haftası / mangal tahtası" durumu var.

Bir başka hile:

A- 29 Ekim 1922'de cumhuriyet ilân edildiği zaman buna karşı koyanlar vardı.

B- Cumhuriyet 1922'de değil, 1923'te ilân edildi. Sen daha yılını bile bilmiyorsun, kalkmış ondan sonra karşı koyanlardan bahsediyorsun.

Evet, A yanlışlık yapıp 1923 yerine 1922 dedi ama bunun öne sürdüğü görüşle bir ilgisi yok. Asıl konu cumhuriyetin ilânına karşı çıkanların olup olmadığı. Bunun 1922'de veya 1923'te olması önemli değil. Ama B bu yanlışlığı ya kalayıp A'nın iddiasını bu hile ile çürütmeye çalışıyor.

Bazan da bu hile espri ile karışık yapılıyor:

A-Orada pek fazla insan yoktu.

B-Nasıl yoktu? O kadar kalabalıktı ki, iğne atsan yere düşmüyordu.

A-Hah hah ha! Sen de iğne atma kardeşim!

Çevredekiler de A ile birlikte gülmeye başlarlar ve B'nin söylemeye çalıştıkları güme gider.

Bir sonraki örnek pek te gülünecek bir şey değil.

-I. Dünya savaşında Churchill Donanma Bakanıydı, II. Dünya savaşı çıktığında da aynı pozisyondaydı, demek ki II. Dünya savaşını da Churchill çıkardı.

Bu gerçekten doğru olabilir ama iki şeyin eşzamanlı olması birinin ötekine yol açtığına kanıtı değildir. Rastlantıları neden-sonuç ilişkisi olarak açıklamak sonunda insanı tümenden akıl dışı düşünmeye, davranmaya ve sonunda paranoyaya kadar götürebilir.

-O sabah önümden kara kedi geçmişti, bütün gün başım ağrıdı. Dün de yine o kara kediyi gördüm, bu sefer de dişim ağrıdı.

Sonuç: Demek ki kara kedi baş veya diş ağrısına sebep oluyor. Bu rastlantı birkaç kez daha tekrar ederse, sonunda iş mahalledeki tüm kara kedileri toplayıp yok etmeye kadar varır. Kara kedinin yerine ırkı, rengi, dini farklı birini koyun, alın size ırkçılığın, ayrımcılığın temeli!

-Falanca yatıra çaput bağladım, o gün sevdiğim bana göz kırptı, dün de oraya gidiyordum ki sevdiğime yolda rastladım.

Bu da birçok batıl inancın, birçok hurafenin nasıl yüzyıllar boyu sürdüğünün, nasıl bir çarpık düşünceden kaynaklandığının bir örneği.

Bir başka hile de kötü bir şeyi savunmak için daha kötü görünen birşeyi örnek vermek:

A- Son 25 yılda Türkiye'de PKK yüzünden 40,000 insan öldü.

B- Sen ne diyorsun kardeşim? Türkiye'de her yıl o kadar insan trafik kazalarında ölüyor.

B'nin söylediği doğru ama bu A'nın söylediğinin önemsiz olduğunu mu kanıtlar?

Son olarak ta “orta yolcular”ı örnek vermek istiyorum. İlimli, anlaşmacı, uzlaşmacı görünmek isteyenlerin bol bol başvurduğu bir hiledir bu. En uç bir örnek alalım:

A-İki kere iki 4 eder.

B-Hayır, 6 eder.

C-Hadi, bir ortasını bulalım. “İki kere iki 5 eder” üzerinde anlaşalım.

Uzlaşma her ne kadar arzu edilir birşeyse de, orta yol her zaman doğru yol değildir. İki kere ikinin 4 olduğunu inatla savunan A, bu tartışmada “katı”, “anlaşmaya yanaşmayan”, “inatçı” bir kişi olarak görülecek, C ise “barışçı”, “uzlaşmacı”, “mâkûl” bir kişi olarak kendini tanıtmış olacak ve buradan da politikaya atlayıp belki milletvekili, bakan falan olacaktır. Ama iki kere ikinin 4 olduğunu ya hiçbir zaman öğrenemeyecek, ya da bilse bile B’yi ürkütmemek için bunu dillendirmeyecektir.

Kendimiz bu hileleri yapmaktan kaçınır ve karşımızdakinin hilelerini daha açık olarak görürsek belki de tartışmalarımız kör döğüşü

olmaktan çıkar, bir yerlere varırız.

Bütün kediler dört ayaklı hayvanlardır, bütün köpekler de dört ayaklı hayvanlardır, demek ki bütün kediler köpektirler. Bunun ne denli gülünç bir mantık yürütmesi olduğunu aramızda en mantıksız olanlar bile ayan beyan görürler. Ancak buna çok benzer mantık yürütmelerine her gün, her saat bol bol toslamaktayız.

Matematikte $A=B$ ve $B=C$ ise $A=C$ ’dir. Ama aynı şey mantık için geçerli değildir. Yukarıdaki örneği simgelerle ifade edersek $A(\text{kedi})=B$ (dört ayaklı), $C(\text{köpek})=B$ (dört ayaklı), demek ki $A(\text{kedi})=C(\text{köpek})$ şeklini alır. Oysa şöyle bir mantık doğru olurdu: Bütün kediler dört ayaklıdır, benim kedim Şaziye de kedi olduğuna göre o da dört ayaklıdır. Burada $A(\text{kedi})=B$ (dört ayaklı), $C(\text{Şaziye})=A(\text{kedi})$, demek ki $C(\text{Şaziye})=B$ (dört ayaklı). Peki bu ikisinin farkı ne? Neden birisi doğru, öteki yanlış bir mantık yürütmesi oluyor?

İkinci örnekte en büyük çember bütün kedileri kapsıyor. Onun içindeki ikinci çember Şaziye’yi gösteriyor, en küçük çember de Şaziye’nin dört ayaklı olduğunu gösteriyor.

Yâni dıştaki çember bütün kedileri kapsadığı için Şaziye de bir kedi olarak bu çemberin içinde kalıyor. Ve bundan da doğru olarak Şaziye’nin dört ayaklı olduğu sonucunu çıkarıyoruz. Oysa ilk örnekte böyle hepsini içine alan bir çember yok. İki ayrı çember var, birisi kedileri, öteki köpekleri kapsıyor.

İş kedi köpek olunca herkes, “elbette” diyebiliyor. Ama iş farklı konulara geldiğinde önyargılarımız bu mantıksızlıkları görmemize engel oluyor. Şöyle bir örnek alalım: “tüm PKK’liler teröristtir, tüm PKK’liler Kürttür, demek ki bütün Kürtler

teröristtir". Bu mantık hatasının "bütün kediler köpektir" demekten hiç farkı yok. Birinci ve ikinci söylenenler doğru da olsa, bundan "bütün Kürtler teröristtir" sonucu çıkmaz. "Deniz Feneri soygununu yapanların tümü AKP'lidir, Deniz Feneri soygununu yapanların tümü sahtekârdır, demek ki bütün AKP'liler sahtekârdır". Evet, "haklısınız efendim, bütün inekler geyiktir" diyesi geliyor insanın. Bu iki örnek, birinci ve ikinci söylemler doğru da olsa, bunlardan çıkarılan üçüncü söylemin yanlış olduğunun örnekleri. Demek ki iki doğru söyleme de dayansa üçüncü söylem doğru olmayabiliyor.

Bunun daha vahim olanı ilk iki söylemden birinin yanlış ya da en azından hatalı olması. Thouless buna şöyle bir örnek veriyor: "Sanrılar (kuruntu/delüzyon) doğru olmasını istediğimiz birşeye olan inançtır. Öldükten sonra bir biçimde yaşamaya devam etmek, ölümsüz olduğumuza inanmak isteriz. Demek ki ölümsüzlük inancı bir sanrıdır". Görünürde doğruymuş gibi geliyor. Ama baştaki söylemi biraz irdelersek yanlış olduğunu görürüz. Örneğin, akşam yatarken sabah sağ çıkacağımıza inanmak istememiz sanrı değildir, çünkü istediğimiz şey çok kez doğru çıkar ve ertesi sabah uyanırız. Ertesi sabah güneşin doğacağına inanmak isteriz, ve (en azından bugüne dek) bu istediğimiz şey gerçekleşir. Ama lotto oynadığımızda kazanacağımıza inanmak sanrı olur, çünkü çok kez kazanmayız. Demek ki "doğru olmasını istediğimiz birşeye inanmak bazı durumlarda sanrıdır, bazı durumlarda değildir". Böyle olunca da bunun ardından gelen ve buna dayalı akıl yürütme doğru da olabilir, yanlış ta. Ama belirsizliklerle yaşamak insana güç gelir ve yanlış ta olsa bir takım inançlara bağlanmayı yeğleriz.

Yukarıdaki örnekler iki değişik durumu sergiliyor. Birincisi iki doğru söylemden yola çıkarak vardığımız üçüncü bir söylem doğru olmaya-biliyor. İkincisi de ilk iki söylemin birisi doğru değilse, ya da kuşkuyla ise çıkarılan sonuç ta yanlış olmaya mahkûm oluyor.

70'lerde Türkiye'de Barış Dernekleri sürekli kovuşturmaya uğradı. Bunun temelinde yatan mantık ta şuydu: "komünistler savaşa karşı çıkıyor, Barış Derneği üyeleri de savaşa karşı çıkıyor, demek ki barış derneği üyeleri komünisttir", "komünizm kötüdür, Barış Derneği üyeleri de komünisttir, demek ki Barış Derneği üyeleri de kötüdür", "Mehmet bey Barış Derneği üyesidir, demek ki Mehmet bey kötü bir insandır". Oysa Barış Derneği üyelerinin bazıları belki komünist te olsa, birçoğu komünist değildi. Üstelik komünizmin kötü olduğu da yine bir varsayımdı. İki hatalı varsayıma dayanarak birçok insan mahkemelerde, hapishanelerde çürütüldü. Hatalı varsayımları bundan çıkarı olanlar hatalı olduğunu bile bile kullanırlar. Ancak tehlike, bireylerin bu varsayımların hatalı olduğunu görmemesidir. Bir halka düşünmesi öğretilmemişse o halk bu tür aldatmacalarla kolaylıkla kandırılır, manipüle edilir. Daha yakın bir tarihten bir örnek verelim: "DTP bir Kürt partisidir ve Kürtlerin çıkarlarını savunur, sen DTP'yi desteklemiyorsun, demek ki sen Kürt halkının çıkarlarına karşısın" söylemini irdелейelim. DTP bir Kürt partisi olup Kürtlerin çıkarlarını savunabilir, ama başkaları da Kürtlerin çıkarlarını savunabilir. DTP'ye karşı olup Kürt halkının çıkarlarını savunmak ta mümkündür. Demek ki DTP'yi desteklememek Kürt halkının çıkarlarına karşı olmak demek değildir. Buna bir de bazı sözcükleri aynı anlama geliyormuş gibi kullanmayı ekleyin. CHP'yi her destekleyene

“laik”, AKP’yi her destekleyene “dinci”, her MHP’li için “ırkçı” sözcüklerini kullandığınızda önyargılarınızı baştan ortaya koymuş olur, tartışma sonucu bir yere varılmamasını garanti etmiş olursunuz.

Bir de “circular argument” (kedinin kuyruğunu kovalaması) türünden mantıksızlıklar var. Yâni kanıtlanacak şeyin daha baştan doğruymuş gibi varsayılması. Kuran’ın Allah’ın kelâmı olduğunu kanıtlamak isteyen birisinin “Kuran’ın Allah’ın kelâmı olduğu Kuran’da yazıyor” demesi gibi.

Bütün bunların üstüne bir de dilden kaynaklanan belirsizlikler var. “Faşist Türkler” dediğinizde bu, “faşist olan Türkler” anlamına da gelebilir, “tüm Türkler faşisttir” anlamına da...

“Terrörist Kürtler” dediğinizde bu, “terrorist olan Kürtler” anlamında da gelebilir, “tüm Kürtler teröristtir” anlamına da. Eğer tartışma, ya da eski deyimiyle “mübadele-yi efkâr” bir kör dönüşüne dönüşmeyecekse, yanlış mantık yürütme ile birbirimizin gırtlığına sarılmayacaksa önce tanımlar üzerinde anlaşmaya varmalı, sonra düşüncelerimizi netleştirmeli, daha sonra da bu düşüncelerimizi netlikle ifade edebilmeliyiz. Yukarıdaki örnekteki “olan” sözcüğünü, ya da “bazı”, “bir takım” sözcüklerini kullanmaktan kaçınmamalıyız. Yoksa ne olur? Üçkağıtçıların elinde oyuncak oluruz.

Ne görüyorsunuz? Dört elma mı? Bir başkası "four" diyor. Bunlara "dört" veya "four" ya da "cihar" falan demeniz gördüğünüzü

değiştiriyor mu? Elma sayısı aynı, değişen sizin ona verdiğiniz ad. Somut gerçek aynı ama bunu tanımlamak için kullandığınız sözcükler farklı.

İngilizce veya Farsça biliyorsanız bu değişik sözcüklerin anlamının aynı olduğunu, “dört” demek olduğunu bilirsiniz. Hepimiz aynı ondalık sistemi kullandığımız için 4’e “dört” te, “four” da deseniz, “cihar” da deseniz fark etmez. Ve iki kere iki, kullanılan dil farklı da olsa dört eder. $2 \times 2 = 4$. Ama birisi çıksa ve sıfırdan sonraki ilk sayıya 9, ondan sonrakine 8, daha sonrakilere 7, 6, 5 falan dese, ve sayılar 0, 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1 diye gitse yukarıdaki elmaların sayısına 6 derdik, ve $8 \times 8 = 6$ olurdu. Yukarıda gördüğümüz elmalar

değişmedi, ama bunların sayısını belirtmek için kullandığımız simgeler değişti ve yukarıda “altı” elma var demeye başladık. Bu elmaları eşit biçimde yarıdan bölsek sekizer elma olacaktı. Tabii, birinin kalkıp adetler için kullanılan sayıları değiştirmesi

hiçbir işe yaramayacak, kafa karıştıracak nafile bir çaba olurdu. Ama örneğin bilgisayar dilinde sıfır ve sonraki sayılar şöyle ifade ediliyor: 0, 1, 10, 11, 100, 101, 110, 111, 1000, 1001 vs... Bu simgelerle ifade edildiğinde yukarıdaki elma sayısı 100 oluyor. 10×10 (sizin dilinizde 2×2) = 100, 11×11 (sizin dilinizde 3×3) = 1001 oluyor.

Bütün bunları kafanızı matematikle karıştırmak için anlatmadım. Daha soyut örneklere geçmeden önce Robert H. Thouless’in yaptığı gibi somut gerçeklerle bunların simgesel ifadesi olan kelimeler/ sözcükler arasındaki ayırımı netleştirmek için bu örnekleri verdim. Birçok tartışmamıza konu olan özgürlük, demokrasi, din, inanç,

laiklik, gibi kavramlarda da benzeri sorunlar oluyor. Bir örnek alalım. Genel seçimlerde AKP'nin %43 oy aldığı somut bir gerçektir. En çok milletvekili çıkararak parti olarak AKP'nin hükümet kurduğu, partinin genel başkanı olarak R. Tayyip Erdoğan'ın başbakan olduğu da bir başka somut gerçektir.

Tartışma şöyle başlıyor:

İbrahim: Erdoğan'ın başbakan olması Türkiye'de demokrasi olduğunu gösterir.

Mehmet: Laiklik olmadan demokrasi olmaz, bu hükümet laikliğe karşı, demek ki Türkiye'de demokrasi yok.

Dikkat ederseniz burada tartışılan somut gerçekler değil, iki kişinin "demokrasi" sözcüğünden ne anladığı, ve bu sözcüğü ne anlamda kullandığı. Bir başka örnek:

Abdullah: Biz Kürtler kendi dilimizi özgürce konuşamadığımızı, kültürümüzü yaşayamadığımızı, çocuğumuza istediğimiz adı koymadığımızı göre Türkiye'de özgürlük yoktur.

Hasan: Türkiye'de Kürt kökenli vatandaşlar Cumhurbaşkanı, Başbakan olabilmekte, iş sahibi, ya da ünlü bir sanatçı olabilmektedir, bu da gösteriyor ki Türkiye'de Kürtler dahil, herkes için özgürlük vardır.

Ahmet: En önemli özgürlük, aç, çıplak, evsiz kalmama özgürlüğüdür. Yarıyı yoksulluk sınırının altında yaşayan bir ülke olan Türkiye'de özgürlük olduğu iddia edilemez.

Abdullah, Hasan ve Ahmet'in tartışması

ateşlenir, birbirlerine girerler, iş silleye, toka-ta varır ve belki de cinayetle noktalanır. Oysa her üçünün söylediklerinde (sayfanın tepesinde gördüğünüz daireler gibi) somut gerçeklikler vardır, ama üçünün bu somut gerçekliklere verdikleri ad farklıdır ve çatışma "özgürlük" sözcüğünün ne için kullanıldığından kaynaklanmaktadır. Abdullah belirli alanlarda özgürlük olmamasını "özgürlük yoktur" diye değerlendirirken, Hasan özgürlük göstergesi olarak başka ölçütler kullanmaktadır, Ahmet ise bambaşka ölçütler. Sonuçta "özgürlük" sözcüğü bu üç kişi için ayrı anlamlar taşıdığından tartışma çıkmaza saplanır. Tartışmaya Metin bey katılır: "ben 20 yıl Amerika'da yaşadım, gidin

de özgürlük neymiş görün, herkesin zengin olma özgürlüğü var" der ve zaten pişmemiş aşı su katar. Ali bey Amerika'daki birçok özgürlük karşıtı uygulamayı anlatınca konu iyice karışır. Oysa Abdullah Türkiye'de kültürel alanda bazı özgürlüklerin kısıtlandığından söz

etse, Hasan kendisince başka bir takım özgürlüklerin daha önemli olduğunu ileri sürse, Ahmet te refah düzeyinin nasıl yükseltilebileceği konusunda öneriler getirse belki kör dövüşünden öteye geçilebilecektir.

Thouless'in verdiği bir başka örnek okullardaki disiplin konusu ile ilgili:

Mustafa-Şunu kabul et ki okullarda öğrencilere fazla özgürlük tanınması kötü birşeydir. Çocuklar için disiplin gereklidir.

Süleyman köşeye sıkışmıştır, çünkü "fazla" dendiğinde zaten "her şeyin fazlası kötü" olduğundan, okullarda fazla özgürlük te kötüdür diye kabul etmek zorunda kalacak-

tır. Buna aynı şeyin başka sözcüklerle tekrarı anlamına "tautology" deniyor. "Bab-ı Âlînin büyük kapısından geçerken tesadüfen rastladım bir atlı süvariye" gibisinden...(Bab-ı Âlî büyük kapı demektir; rastlamak zaten tesadüfen olan birşeydir ve süvari de atlı anlamına gelir). Bir şey "fazla" ise "zaten "kötü"dür. Süleyman bu durumda biraz kafa yorup şöyle diyebilir: "belki de benim gerekli gördüğüm özgürlük düzeyi sana fazla geliyor. Sen 'fazla' derken tam olarak ne demek istiyorsun? Sence hangi konularda öğrencilere fazla özgürlük veriliyor?" Bu noktadan sonra belki tartışma yoluna girebilir. Eğer Mustafa gerçekten bir sonuca varmak istiyorsa, iyi niyetliyse, ard niyeti yoksa, okullarda hangi konularda öğrencilere tanınan özgürlükleri fazla bulduğunu anlatır, somut gerçeklikler üzerinde yapıcı bir fikir alışverişi yapılabilir. Kişinin bir "gizli gündemi" olup olmaması tartışmanın sağlık düzeyini belirler. Erdoğan AKP'ye Akepe diyenleri suçlar, AK Parti denmesini savunurken gizli gündemi partisinin ak, temiz, pir ü pâk olduğu izlenimini vermektir. O zaman da bu konudaki bir tartışma vakit israfından öteye geçmez.

"Türkiye dünya kupasında finale kaldı. Türkiye'nin 89. dakikada attığı golle Brezilya'yı yemesini Türkiye büyük bir coşkuyla kutladı". Böyle bir maç olmadı, ben uydurdum. Gazetelerde bu ya da buna benzer haberleri her gün okuyoruz. Ama şöyle bir düşünelim. Haberde "Türkiye" 3 kez geçiyor.

Bunları numaralıyalım: "Türkiye(1) dünya kupasında finale kaldı. Türkiye(2)'nin 89. dakikada attığı golle Brezilya'yı yemesini Türki-

ye(3) büyük bir coşkuyla kutladı". Bu "Türkiye"ler hep aynı Türkiye mi? 1 numaralı Türkiye aslında Türkiye değil, Türkiye'nin milli futbol takımı. 2 numaralı Türkiye derken aslında golü atan Mehmet'ten söz ediyoruz. 3 numaralı Türkiye ise Türkiye halkı. Üstelik yenilen de Brezilya değil, Brezilya milli futbol takımı. Haberi yeniden yazalım: "Mehmet'in 89. dakikada attığı golle Brezilya milli futbol takımını yenerek dünya kupasında finale kalan Türkiye milli futbol takımının bu zaferini Türkiye halkı coşkuyla karşıladı". Canım, böyle kılı kırk yarmanın ne gereği var, zaten haberden bu anlaşılıyor demeyin. Bu basit bir örnek. Kimse konuya takılmasın diye futboldan örnek verdim. Konu futbol olabilir ama

böylesi kestirmeci bir düşünce alışkanlığı ve bunun söze, yazıya yansımaları birçok soruna neden oluyor.

Thouless II. Dünya savaşı sırasında bir İngiliz'in söyleviden örnek vermiş: "Almanya dünya barışı için büyük bir tehdit oluşturuyor. Belçika tarafsızlığını ilân ettiği ve Almanya bu tarafsızlığa saygı göstereceğini bildirdiği halde 1914'te Almanya Belçika'yı işgâl etti. 1870 savaşından sonra Almanya'nın Fransa'yı soyarak 200 milyon sterlin tazminat almasına karşın, 1919'da kendisinden savaş tazminatı talep edildiğinde Almanya bunun ne kadar büyük sıkıntı yaratacağından şikâyet edip durdu. Oysa bu tazminat I. Dünya savaşını çıkarmaktan suçlu olan Almanya için âdil bir ceza idi. Bu sefer yine yenildikten sonra Almanya'nın merhamet dilenmesi sizi aldatmasın. Ancak Almanya'nın yok edilmesi dünyada barışın geleceğini güvenlik altına alabilir." Bu sözlerdeki Almanya'nın yerine isterseniz 1914'teki Osmanlı'yı, isterseniz

yakın tarihteki Irak'ı koyun.

“Almanya” sözcüğü ya da onun yerine kullanılan zamir bu söylevde 12 kez geçiyor. İlk cümledeki “Almanya” hangi anlamda kullanılmış? Haritada “Almanya” olarak belirlenen bir toprak parçası anlamına mı? Bir toprak parçası barış için bir tehdit olamaz, ya da bir başka toprak parçasını işgâl edemez. O halde ya bu toprak parçası üzerinde yaşayan insanların hepsi ya da bir bölümü anlamına kullanılmış, veya bu insanların oluşturduğu soyut bir kavram olan “ulus” anlamına. 1914'te Belçika'yı işgâl eden “Almanya” ise burada Almanya kökenli ve Alman ordusunu oluşturan kişiler anlamına kullanılmış. Daha sonra Almanya'nın bu tarafsızlığa saygı göstermeyi üstlendiği söyleniyor.

Oysa bu üstlenme 1839 yılında verilmiş. 1914'te Belçika'yı işgâl eden Almanya kökenli ve Alman ordusunu oluşturan kişilerin çoğu o zaman daha doğmamış bile. Üstelik 1839'da bu üstlenmeyi verenler o zamanlar bile Almanya'da yaşayan insanlar değil, hiç te demokratik olmayan Prusya yönetimi imiş. Evet bu üstlenme 1914'te de geçerli imiş ama sanki bu üstlenmeyi verenlerle 1914'te Belçika'yı işgâl edenler aynı kişilermiş izlenimi yaratılıyor. İkinci cümle içinde “Almanya” sözcüğü iki farklı anlamda kullanılmış. 1870 savaşıdan sonra Fransa'dan tazminat alanlar o zamanlar yeni kurulmuş olan Alman İmparatorluğunun yöneticileri, oysa 1919'da Almanya'dan tazminat alınacağından yakınlar, “merhamet dileyenler” o dönemin basın yayın organları. Bir sonraki cümlede sözü edilen “âdil ceza”, çoluk çocuk tüm Alman halkının sıkıntısına yol açacakmış, oysa savaşı çıkart-

maktan suçlu olanlar onlar değil, savaş çıkartma kararını alan, ya da bu yönde etkili olan kişiler. Burada da yine aynı sözcük iki değişik anlamda kullanılmış. Üstelik 1870 savaşı çıkaranların çoğu 1919'da zaten hayatta değil, ya da çok yaşlı. Son cümledeki “Almanya” olsa olsa bir ulusal birim olarak Almanya'dan söz ediyor olmalı. Bir toprak parçası olarak Almanya'nın yok edilmesi elbette söz konusu değil. En savaştan kişi bile tüm Alman halkının yok edilmesini istiyor olamayacağına göre Almanya'nın bir ulusal birim olarak yok edilmesi isteniyor demektir.

Demek ki Almanya'nın parçalanması ya da bir başka ülkeye ilhak edilmesinden söz ediliyor.

Oysa söylevci “Almanya'nın yok edilmesi”nden söz ettiğinde sanki tüm Alman halkı yok edilmek isteniyor izlenimi yaratılıyor. Thouless bu söylev şöyle yazılabildi diyor:

“Almanya dünya barışı için büyük bir tehdit oluşturuyor. Alman ordusu

1914'te Belçika'yı işgâl etti Oysa 1914'teki yöneticiler halâ 1839'da Prusya'nın Belçikanın tarafsızlığına saygı gösterme sözüne bağlıydılar. Yeni kurulan Alman imparatorluğunun 1870 savaşıdan sonra Fransa'yı soyarak 200 milyon sterlin tazminat almasına karşın, Alman basın yayın organları 1914'te savaş çıkartmaktan suçlu olan Alman hükûmetinin yaptıklarına karşılık tüm Alman halkının cezalandırılmasının âdil bir ceza sayılmasından yakınıyorlardı. Alman ordularının 1918'de savaşta yenilmesinin ardından Alman basın yayın organlarının Alman halkı için merhamet dilenmesi sizi aldatmasın. Ancak Almanya'nın ulusal egemenliğine son verilmesi dünyada barışın geleceğini güvenlik altına alabilir.”

Böyle bir konuşma Alman düşmanlığı yaratamaz. Özellikle politikacılar bir sözcüğü değişik anlamlarda kullanıp bilinçli olarak kavram kargaşası yaratmakta ustadırlar. Yukarıdaki örnekte Alman ve Almanya yerine, Türk, Arap, Kürt vs. ya da Türkiye, Irak, İran, Kuzey Kore, Rusya ya da Amerika koyun, hepimizin her gün yaptığı hataları ve düşmanlıkları körükleyen düşünce biçimlerini görürsünüz.

"Sakalımız yok ki sözümüz dinlensin" lâfını bilirsiniz. Çok daha sonra sosyologların, psikologların ince ince düşünüp ortaya koydukları kuramları halkımız özlü olarak böylesi sözlerle kestirmeden söyleyivermiştir. Mikelanj'ın tavan resmindeki Tanrı, sakallı bir yaşlı adamdır.

Sakallı Celâl adıyla bilinen düşünürümüz sözlerinin önemsenmesi için sakallı olmanın gereğinin farkındaymış. "Bu kadar cehalet ancak tahsille mümkün olur", "Bu ülkede ilgililer bilgisiz, bilgililer de ilgisizdir", "Türkiye'de aydın geçinenler Doğu'ya doğru seyreden bir geminin güvertesinde Batı yönünde koşturarak Batılılaştıklarını sanırlar" sözleri Sakallı Celâl'e aittir.

Evinde yapılan arama sırasında polis duvarda duran (sakallı) Karl Marx portresini sorunca "Rahmetli babam" diye cevaplamıştır.

"Meşrutiyeti getirdik olmadı, cumhuriyeti kurduk olmadı. Biraz ciddiyete ne dersiniz?", "Kalkın ey ehl-i vatan dediler, hep ayağa kalktık, bir de baktık yerimize oturmuşlar, biz ayakta kaldık" sözleri de Sakallı Celâl'indir. Tevfik Fikret'in öğrencisi, Nazım Hikmet'in hocası olan ve daha 1962'de ölen ve söyledikleriyle insanı düşünmeye zorlayan Sakallı

Celâl'i saygıyla anıp konumuza dönelim.

Bir sözü söyleyenin söylediğine değil, o kişinin sakallı olup olmamasına bakmak ne yazık ki kurtulamadığımız illetlerden biridir. İdeolojik yaklaşımınıza göre Mustafa Kemal'in ya her söylediği doğrudur, ya da her söylediği yanlıştır. Marksistseniz Karl Marx, Maoist iseniz Mao hiç hata yapmış olamaz. Thouless insanları söylenenlere inandırmak için çokça kullanılan taktikleri sıralamış. Birincisi söyleyen kişinin "otorite" sayılması, ikincisi ne söylerse söylesin, bunları kendisi de yürekten inanıyormuşçasına güven ve inançla söylemesi, üçüncüsü de söylediklerini (değişik sözcükler kullanarak ta olsa) bıkip usanmadan tekrar etmesi. "Otorite" olmanın, ya da sayılmanın çeşitli yolları var elbette. Bizimki gibi kültürlerde "sakallı" olmanın yanısıra, adının önüne Prof. falan gibi ünvanlar koymak, ardına da bitirdiği üniversiteleri gösteren bir dizi harf sıralamak türünden şeyler "otorite"

olmanıza katkıda bulunur. Birçok diktatör kendi adı sıradan bir ad olunca, örneğin Adolf Hitler yerine "Der Führer", Benito Mussolini yerine "Il Duce", veya İosif Vissarionovich Dzhugashvili yerine (çelik adam anlamına) "Stalin" adını almışlar ve bunu da otoritelerini perçinlemek için kullanmışlardır. Bizde de İsmet İnönü aynı dönemde kendisine "Milli Şef" dedirtmiştir.

Musevilikte nasıl Tanrı'nın adını anmak günahsa bu kişilerin asıl adını anmak ta saygısızlık sayılmış, ve onlar böylece kendilerini tanrılaştırmış, söylediklerini de mutlak doğru olarak kabul ettirmişlerdir. PKK lideri Abdullah Öcalan bunu bir adım daha ileri götürmüş, kendisinden (sanki bir kurummuş

gibi) “liderlik”, “önderlik” diye söz ettirir olmuştur. İsmi ve kişinin işgâl ettiği pozisyonun yanı sıra, yüz yüze ilişkilerde kişinin duruşu, giyimi, ses tonu türünden şeyler de o kişinin “otorite” kabul edilmesine –ne yazık ki– destek olur. ABD gibi zenginliğin en büyük saygınlık sayıldığı ülkelerde bir kişinin zengin ya da ünlü olması söylediklerinin önemszenmesini sağlar. Bir milyarder herşeyi bilir. Bir şarkıcı, film artisti ya da bir futbolcu, ünlü ise otorite sayılır. Bir şarkıcıya dünyadaki AIDS krizi, bir film artistine ekonomik bunalım, bir futbolcuya insan ilişkileri konularında sorular sorulur, milyarderin sanat konularında görüşleri alınır, yanıtları saygıyla dinlenir, önemszenir.

Söylediklerini inançlı ve inandırıcı bir biçimde söyleyebilmek ise sinema ve tiyatro oyunculuğu eğitimi yapanların öğrendiği beceriler arasındadır. Bunun ustası olan Hitler oyunculuk dersleri almış, aynanın karşısında el kol hareketlerini, beden dilini, hitabetini uzun uzun prova etmiştir. İpe sapa gelmez kuramlarını inançlı bir biçimde tekrar tekrar haykırarak dünyanın en eğitilmiş ve kültürlü halklarından bir olan Alman halkını felâkete sürüklemeyi başarmıştır. Hitler’in propaganda bakanı Goebbels, siyah saçlı ve bir bacağı sakat olmasına karşın, kendisini sarışın, sağlıklı Alman “ırkı”nın temsilcisi olarak sunabilmiş, “Big Lie” (büyük yalan) denen bu işin ilmini(!) yapmış ve bir şey (ne denli yalan ve yanlış olursa olsun) yeterince yinelenirse doğru kabul edileceğini görmüş ve kendisinden sonra gelen çerçöp satıcısı reklâmçıların pîri olmuştur.

İnsanların “kutsal kitaplar”da Tanrının kelâmı olarak kabul ettikleri şeylere sorgulamadan

inanıp kabul etmeleri kendilerini rahatlatır, düşünme zahmetinden kurtarır. İnsanları, kitleleri manipüle eden politikacılar da bunu örnek alarak, “biz sizin yerinize düşünüyoruz, hiç tasalanmayın, kafanızı yormayın” diyerek insanları rahatlattıklarını bilirler. Bir kez rahat ve rahvan olmaya alıştınız mı da, düşünmek çok zahmetli bir iş haline gelir. Koyunlar gibi meleye meleye mezbahanın yolunu tutarız.

Oysa söyleyen kişi ne denli “otorite” olursa olsun, söylediklerini ne denli güvenle ve inançla yinelerse yinelesin, söylenenleri bütün bunlardan arıtp mikroskopun altına koymak insan olmamızın ön koşuludur. Ters bir örnek alırsak, Hitler’in söyledikleri içinde doğru olan hiç birşey yok muydu, Mustafa Kemal’in her

söylediği doğru muydu, Abdullah Öcalan Kuzey Irak Kürt yönetimini desteklemiyorsa, kendisine karşıyız diye biz bu yönetimi desteklemeli miyiz?

Bu haftaki yazıyı yine sakal konusuna dönerek bitirmek istiyorum.

Thouless şöyle bir örnek vermiş: Çenesinin altında tek tel bir sakal olan kişiye sakallı denir mi? Denmez. İki tel sakal varsa? Hayır. Üç tel, dört tel... seksen sekiz tel? Kaç tel varsa o kişi sakallı sayılır? 3500 mü? Yâni 3499 tel varsa sakalsız, 3500 tel varsa sakallı mı sayılacak?

Bir şeye ak ya da kara demeden önce belki bunu biraz düşünsek derim.

Her gün, her dakika yaptığımız, ya da yapmadığımız herşey bir seçim sonucudur. Sabah yataktan kalkıp kalkmamak, kahvaltı yapıp yapmamak, kahvaltıda şu veya bunu yemek, ekemği kızartıp kızartmamak... Bunların hepsini sayarsanız her gün binleri bulur. Ama her biri hakkında kafa yormayız.

Alıştığımız, benimsediğimiz, ya da kültürümüzden, inancımızdan kaynaklanan davranış biçimleri artık otomatikleşmiştir, bunların bir seçim sonucu olduğunu bile düşünmeyiz.

Her bir davranışımız üzerinde kafa yormaya kalksak, otomatik olarak yaptığımız her seçimi irdelesek yaşam çok güçleşir, o yüzden “seçim”leri önemli bulduğumuz şeylere saklarız. Bunda utanılacak birşey yoktur. Ama yaşamı kolaylaştıran bu davranışımızı ne yazık ki düşüncelerimize de uygularız. Belli konularda belli düşünce alışkanlıklarımız vardır ve durum ne olursa olsun, dünyaya bu alışkanlıkların gözlüğüyle bakarız ve böylece “işin kolayına kaçırız”. “Türk milleti çalışkandır”, “Araplar pistir”, “kadınlar daha kötü araba sürer”, “kötüler cezasını bulur”, “Amerikalılar aptaldır”, “Müslümanlar dürüsttür” ya da “Müslümanlar teröristtir” diye düşünmeye alışmışsak, bunlar kalıplaşmışsa, karşımıza bunu yadsıyan ne çıkarsa çıksın, bu düşünce alışkanlığımızı değiştirmez, düşüncemizin doğru olduğunu kanıtlamak için bin dereden su getiririz. O zaman da düşüncelerimizle gerçek dünya arasında giderek daha büyük bir uçurum açılır. Bunun en uç noktası, düşüncelerin gerçek dünyadan tümüyle kopması ve şizofreni diye bildiğimiz akıl hastalığıdır.

Düşüncelerimizi manipüle etmek, istediği yöne çevirmek ve bu düşünceler sonucu bizim belli şeyleri yapmamızı, ya da yapmamamızı isteyen kişiler bu düşünce kalıplarını kullanmakta ustadırlar. ABD’de televizyonlarda, ya da koca koca kiliselerde vaazlar verip, kanserden tutun akıl hastalığına kadar

herşeyi iyileştirmek iddiasıyla halkın milyonlarca dolar parasını yiyen uçkağıtçıları örnek alalım. Adam (bunlar her nedense çoğunlukla erkektir) kalkar insan zihninin çok şeye kâdir olduğunu söyler. Bu çoğu kişinin kabul ettiği bir doğrudur. Ardından İsa’ya olan inanç sayesinde insanların birçok şeyin üstesinden gelebileceğini ileri sürer. İnanmış bir Hıristiyan için bu da doğrudur.

Vaiz burada dinleyicisinin kafasında olduğunu bildiği iki düşünce kalıbını ustalıklarla kullanmaktadır. Sonra (gerçek veya uydurma) bir kişinin nasıl zihin gücüyle ve İsa’ya olan inancı sayesinde kötürümken koltuk değneklerini atarak yürümeye başladığını anlatır. İlk iki söylenen, zaten dinleyicinin kafasındaki

kalıpları doğrulamaktadır ve onlara inananlar zaten buna da inanmaya hazır dırlar ve hemen ardından gelecek olan uçkağıdı da yutmaya teşnedirler. Vaiz “Tanrı veya İsa bana bu olağanüstü gücü vermiş, ben de bu gücü insanların yararına

kullanıp hastaları iyileştiriyorum. Bunu yapmaya devam etmek için de sizin dini bütün Hıristiyanların yapacakları bağışlara ihtiyacım var.

Hadi pamuk eller cebe!” der. Bunu daha da inandırıcı hale getirmek için önceden tutulmuş olan bir kişiyi “hallejujah” nidaları eşliğinde körken gördürür, tekerlekli iskemledeyken kaldırır ve... milyonlarca doları cebellezine eder. Daha soğukkanlılıkla olanlara bakabilmeniz için bir başka ülkeden ve bir başka dinden örnek seçtim. Bu Amerikalı vaizin yerine göbeğe Arapça yazı yazan hocayı, sizi soyup soğana çeviren politikacıyı, sizi savaşa veya ölüme gönderen önderi koyun, hepsinin kullandıkları teknik aynıdır.

Bilimsel düşünce ancak her yerde, her zaman ve herkes için geçerli olanı doğru sayar. Kendi yaşamımızdan, yaşam deneyimlerimizden, daha da kötüsü ta doğduğumuz günden beri zihnimize sokulan toplumsal şartlanmalarımızdan kaynaklanan herşey bilimsel olarak doğru olmayabilir. Karşımızdakinin düşünce ve davranışlarının da hangi yaşam deneyimlerinin, hangi toplumsal şartlanmaların sonucu olduğunu göz önüne almazsak çatışmalara, düşmanlıklara çanak tutarız. Kendi ulusumuzun, kendi etnik grubumuzun, kendi ülkemizin her zaman haklı, karşı tarafın her zaman haksız olduğunu düşünmezsek savaşımayız, karşımızdakini öldüremez, kendimizi ölüme atamayız. Yakın tarihten bir örnek alalım. 1959 yılında Fidel Castro önderliğinde bir devrim ABD'nin kuklası olan Batista'yı devirdi. Bunu hazmedemeyen ABD, ertesi yıl Küba'ya ambargo uyguladı.

Ekonomik sıkıntı içine düşen

Küba o zamanki SSCB'den destek aldı.

Burnunun dibindeki Sovyet nüfuzundan korkan ABD 1961'de Küba'dan kaçanları eğitip yeni rejim devirmek için Domuzlar Körfezi'ne bir çıkartma yaptı. Çıkartma başarısızlıkla sonuçlandı. Ama ABD'nin Castro'yu devirmek için herşeyi deneyeceği ortaya çıkınca Küba, kendini savunmak için Sovyetlerden füzeler aldı. Küba'da füze tesislerinin kurulmasını büyük bir tehdit olarak gören ABD'nin o günkü başkanı Kennedy, savaş gemileriyle Sovyet gemilerinin önünü kesti. ABD ve Sovyet gemileri arasında bir çatışma olsa bu büyüyen bir dünya savaşına dönüşebilecekti. Sovyet lideri Kruşçev "ABD Küba'yı istila etmeme garantisi versin, biz de füzeleri çekelim" diyerek krize bir çözüm

getirmeseydi demokrasi kahramanı(!) Kennedy dünyayı felâkete sürüklemek üzereydi. Kruşçev'in bir başka koşulu da Türkiye'de Sovyet sınırına yakın üslenmiş füzelerin kaldırılmasıydı. ABD bunu da kabul etti (Türkiye'nin bundan ancak yıllar sonra haberi oldu) ama Sovyetlerin bunu açıklamamasını şart koştu yoksa ABD "rezil olacak"tı. Bu, uluslararası çatışmaların nasıl ve ne tür nedenlerle tırmandığının bir örneği.

Hepimiz inançlarımız, düşüncelerimiz doğrultusunda şeyler okuyunca rahatlarız. Bize aykırı gelen şeyler bizi sarsar ve sarsılmaktan hoşlanmayız. Oysa bireysel düzeyde kanlı bıçaklı olmayacaksa, uluslararası düzeyde savaş çıkarmayacaksa bize aykırı gelen şeyleri de okuyup incelemeli, "düzgün düşünce"nin süzgecinden geçirmeliyiz. Hayvanlarla aramızdaki en önemli fark beynimizin kapasitesidir. Bu kapasite bize esneklik ve değişen koşullara uyum sağlar. Kalıplarla şartlanmış beyinler insanlara değil, hayvanlara yakışır.

"Zırva tevil götürmez" derler ama hepimiz zaman zaman zırvalarız ve bunu bir biçimde tevil etmeye çalışırız. "Tevil" etmeye şimdilerde ruhbilimciler rasyonalizasyon diyorlar. Yâni "rasyonel" (akılcı) olmayan birşeyin (buna düşünce denebilir mi, bilmiyorum) akılcı açıklamalarla doğru olduğunu kanıtlamaya çalışmak. Bu, biraz çetrefil görünüyorsa, bir örnek verelim.

Diyelim, çocukluğunuzda bir gece uyandınız ve suratınızda bir örümceğin yürüdüğünü fark ettiniz ve müthiş korktunuz. Şimdi 40 yaşındasınız ve bir örümcek gördüğünüzde bucak bucak kaçıyorsunuz. Hattâ örümcek bulunma olasılığı olan bir yere yaklaşamıyorsunuz bile.

Bunu da “Avustralya’da çok zehirli örümcekler var.

Bazıları ısırıldı mı adamı öldürüyor, onun için tedbirli olmak gerekir” diyerek açıklıyorsunuz. Bu açıklamanız gayet rasyonel (akılcı) ama korkunuzun asıl nedeni bu değil, çocukluğunuzda başınızdan geçen olay. Türkiye’de polis işkencesinden geçmiş bir insanın burada polis arabasını gördüğünde sinivermesi ve bunu “polis her yerde düzenin koruyucusudur, ben de bu düzeni eleştiren bir kişi olarak polisin hedefiyim” diyerek açıklamak ta bunun bir başka örneği. Çocukluğunda kafası cennet-cehennem, sevap-günah hurafeleriyle doldurulmuş bir insanın bunlara inanmayan bir kişiye kötü gözle bakması gibi. Yalnızca bu mu? Önyargılarımızın altında hep bu tür dolduruşlar ya da genellemeler yatmıyor mu?

Marksist kuramda bir kişinin toplumsal konumunun o kişinin düşüncelerini, yaşam felsefesini, yaşama bakış açısını belirlediği ilkesi vardır. Örneğin çalışanların ücretlerinin artırılması söz konusu olduğunda emekçilerle tuzu kuru olanların yaklaşımlarına bakalım. Avustralya’da her altı ayda bir asgarî ücretler gözden geçirilir. Emekçiler, ya da onların temsilcileri asgarî ücretlerin örneğin haftada 50 dolar artırılmasını ister ve “emekçilere verilecek bu para, harcamalar yoluyla ekonomiyi canlandırarak ve ülkenin yararına olacak” derken karşı cephedekiler “bu zam verilirse işverenlerin bu ilâve masrafı karşılayamayacağı, ücret artışının sonucu olarak işverenlerin işçi çıkartmak zorunda kalacağını, ve sonuçta işsizliğin artacağını” öne sürerler. Her iki cepheden de söylenenler akılcı görünse de aslında altında

yatan düşünce bir yanda “çalışanların cebine daha fazla para girmesi”, öte yanda “patronların, şirketlerin kazandıkları paranın azalmaması” vardır. Ama her iki taraf ta kendi söylediklerinin ülke ve ekonomi için yararlı olduğunu ileri sürer.

İnsanlar tutarsız görüşleri savunmakta ustadırlar. Kendisine karşı ayırım yapıldığını iddia eden bir grup, bir başka grup hakkında önyargılı hareket ettiğinde bunun ne kadar tutarsız olduğunu görmez ve bunu “tevil” etmeye çalışır. Alman milliyetçiliğini ve bunun getirdiği önyargıları (haklı olarak) eleştirir ama Yahudi milliyetçiliğini “ezilen halkların milliyetçiliği” yaftasıyla savunmaya çalışır. Alman-Yahudi ikilisi yerine istediğiniz bir başka ikiliyi koyabilirsiniz.

Tevil etme konusunda daha da usta olanlar kendi görüşlerini destekleyen yazıları, görüşleri kitapları bulup öne sürer, aksi olanları eleştirmek, geçersiz göstermek için bin dereden su getirir. Karşı görüşü ileri süren ya “kanı bozuk”tur, ya “satılmış”tır, ya “şunun veya bunun maşası”dır. Bunlar işlemezse karşı görüşleri ileri sürenin kişisel yaşamı didiklenir, kişisel yaşamındaki “bozukluklar(!)” o kişinin görüşlerinin geçersiz olduğunu kanıtlamak için kullanılır.

Zekâ testleri piyasaya ilk çıktığında ABD’de zencilerin zekâ düzeyi ile beyazlarınıki karşılaştırmak için kullanılmıştı ve gerçekten zencilerin daha aptal olduğu sonucu çıkmıştı. Ve bu sonuç zencilere uygulanan ayırımı savunmak için kullanılmıştı. Daha sonraki incelemeler bu zekâ testlerinde kullanılan soruların beyazları kayırdığını ortaya çıkardı. Örneğin yaşam koşulları nedeniyle hayatında golf oynamamış bir zenci golf ile ilgili sorulara

yanlış yanıt veriyor ve sonuçta sürekli golf oyanayan bir beyazdan daha aptal olduğu “kanıtlanıyordu”. Oysa bütün bunların altında zencilerin beyazlar kadar akıllı olmadığı önyargısı yatmaktaydı. Bilimsel, rasyonel yöntemler bu önyargıyı doğrulamak için kullanılmıştı. Ve en tehlikeli olan da buydu, çünkü insanlar genellikle “bilimsel” olarak sunulan verileri doğru olarak kabul etme eğilimindeydi. Hitler Almanyasında kafatası ölçüleri bilimsel yöntemlerle alınıyor ve kafaları belli ölçülere uymayanlar “aşağı ırk” olarak nitelendirilip, öldürülmeleri haklı gösterilmeye çalışılıyordu. Bunun ne denli insanlık dışı bir politika olduğu anlaşıldığında bu sefer de sarkaç tam ters yöne gitti ve bilimsel, akılcı olan herşeyden kuşku duyulmaya başlandı, “alternatif” inançlar yaygınlaştı, yeniden doğma (reinkarnasyon), ruhlar, hayâletler, telepati, kristallerin gücü falan gibi “bilimselimsi” yaklaşımlar itibar bulmaya başladı. Bunun kökünde de bilimin Naziler gibi sapkınlar tarafından kendi önyargılarına âlet edilmesine tepki olarak, bilimsel olana gösterilen önyargı yatmaktaydı. Oysa eleştirilmesi gereken kafataslarının bilimsel olarak ölçülmesi değil, bundan yapılan sıçrama ile belli ölçülere uymayanların “aşağı ırk” sayılması, ondan da daha büyük bir sıçrama ile o kişilerin öldürülmesinin haklı sayılması olmalıydı. Kısaca yanlış olan bilim değil, bilimin nasıl ve ne amaçla kullanıldığı, neye âlet edildiği olmalıydı. Sorun, bilimin önyargıları kanıtlamak ya da pekiştirmek için kullanılmış olmasıydı.

Öldükten sonra herşeyin sıfırlanacağına inananlarla, ölümden sonra “ruh”un bir biçimde yaşamaya devam edeceğine inananların hangisinin elinde bilimsel bir veri var? Bi-

limsel olarak baktığımızda ikisi de olası. Demek ki bu inançlar bilime değil, neye inanmak istediğimize bağlı. Herhangi bir toplumsal düzenin bir ötekenden daha iyi olacağını ileri sürerken kendi önyargılarımızdan sıyrılarak bunu yapabiliyor muyuz? O önyargıların aslında akılcı nedenlere değil, duygusal yaklaşımlara dayandığını görebiliyor muyuz? Yoksa böylesi önyargılara başka önyargılarla karşı çıkarak hem kendimizi, hem de parçası olduğumuz insan soyunu çıkmaza götürmez miyiz?

Sloganlar bir başkasının çiğneyip yuttuğu, sonra da geniş getirip bizlere sunduğu kalıplardır. Bir ineğin karnından çıkan yarı sindirilmiş birşeyi ağızımıza almaktan iğreniriz de başka birinin ağızımıza verdiği sloganları tekrarlarlarken bunun da aynı ölçüde iğrenç olduğu pek aklımıza gelmez.

Slogan (ya da “şiar” veya “kalıpsöz”) kısa, öz, kolay akılda kalır ve kolay tekrarlanır olmak zorundadır.

Reklâmcılar bu işin profesyonelleridir. Seçimlerde birçok siyasî partinin reklâm şirketlerini kullanması elbette rastlantı değildir. Reklâmcılar nasıl bir arabayı, deterjanı, kızarmış tavuğu ve saireyi satmaya çalışırsa politikacılar da kendilerini, kendi görüşlerini, kendi partilerini size satma çabası içindedirler.

Çoğumuz karmaşık ve büyük zihinsel çaba gerektiren fikirleri, kuramları, görüşleri, doktrinleri inceleyip anlamakta zorlanırsanız, ya da tembellik ederiz. Örneğin kuramlarını kitaplar dolusu açıklamalarla öne süren ve kanıtlamaya çalışan Freud’u “herşeyin temelinde seks vardır”, Einstein’ı “herşey görecedir”, ya da Darwin’i “insan maymundan evrimleşmiştir” diye özetlemek gibisinden kolaylıklara kaçarsınız. Bu biçimde özetlendiğinde Freud’un,

Einstein'in ya da Darwin'in görüşlerine karşı olanların eline kolaylıkla kullanabilecekleri kozlar veririz. Öte yandan bu düşünürlerin söylediklerini ayrıntılı olarak anlatmaya kalkışsak karşımızdaki bizi bilgiçlikle, ukalâlıkla ya da "entellik"le suçlayacaktır, ya dinlemeyecek ya da anlamayacaktır..

Devlet adamları, politikacılar bu yöntemi düşünmeyi bilmeyen ya da düşünme tembeliği içinde olan kitleleri harekete geçirmek için oldum olası ustalıklarla kullanmışlardır. Bu yaklaşımın her zaman kötüye kullanıldığını söyleyemeyiz. Örneğin Fransız devrimi sırasında kitleleri harekete geçiren "eşitlik, özgürlük, kardeşlik" sloganı olmuştur. Mustafa Kemal'in "egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" ya da "yurtta sulh, cihanda sulh" sloganları bir dünya görüşünü kitlelere özet olarak ustaca aktarabilmiştir. Ancak sloganların tehlikeli yanı, bir fikri, bir görüşü özlü ve özet olarak ifade ettikleri için değişik görüşte kişilerin bu sloganların içini kendi görüşleri doğrultusunda doldurabilmeleridir. "Eşitlik, özgürlük, kardeşlik" sloganını örnek alırsak Fransız devrimini yapan "donsuzlar" eşitlikten söz etmiş ama bu eşitliği krala ve kiralın çevresindekilere uygulamamış, bu grubu her türlü özgürlükten mahrum etmiş, kardeş kardeş giyotine gönderip kellelerini sepete atabilmiştir.

Yalnızca sloganlar değil, birçok kestirme söz böylesi riskler taşır. Hitler komşu ülkeleri istilâ etmesini Alman halkının "lebensraum" (yaşayacak yer) gereksindiği sözleriyle haklı göstermeye çalışmıştı. Avustralya'da son seçimlerde İşçi Partisi sürekli "working families" (çalışan aileler)den söz etmiş ve büyük destek görmüştü. Çok paralı olduğu için

çalışmayan ailelerin mi, yoksa iş bulamadığı için çalışmayan ailelerin mi bunun dışında tutulduğu hiçbir zaman açıklanmamıştır.

Mustafa Kemal'in "egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" sözü iktidar partilerince milletin temsilcilerinden oluşan TBMM'nin kararlarına hiçbir kısıtlama getirilemeyeceği biçiminde yorumlanmış, demokrasinin "güçlerin ayrılığı" ilkesi, yasama, yürütme ve yargının birbirinden bağımsız olması ilkesi bir yana itilmeye çalışılmıştır. "Milletin iradesi", "sandıktan çıktık" gibi sözler karşı görüşte olanları sindirmek ya da susturmak için rahatlıkla kullanılabilmiştir.

Herhangi bir sloganın, başkalarının çığneyip ağzımıza verdiği sözlerin peşinden gitmek ne denli tehlikeliyse, her sloganı didikleyip atalet içinde olmak ta o denli tehlikelidir. Hoca'nın fıkrası geliyor akla. Hoca kadılık yaparken bir taraf gelip davasını anlatır, Hoca "haklısın" der, karşı taraf davasını anlatır, Hoca ona da "haklısın" der. Davayı izleyen bir kişi "yahu Hoca ona da haklısın dedin, ötekine de. Böyle şey olur mu?" dediğinde Hoca ona döner "vallah, sen de haklısın" der. Oysa kadı olarak bir karar vermesi gereklidir. Seçimlerde körü körüne partizanlık yapanlar kadar bunu yapmayı her partinin iyi ve kötü yanlarını gören kişinin "bu partilerin birbirlerinden hiç farkı yok", ya da "bunların hepsi düzen partileri" diyerek oy vermemesi de o denli tehlikelidir. Oy vermemekle çoğunluğun oy verdiği partiyi desteklemiş olur kişi. Darwin'in kuramını "insanlar maymundan evrilmiştir" biçiminde özetlemek yanlışsa da bir yerde evrim ile "insanların bir ilâhi güç tarafından yaratılmış olduğu" masalı arasında bir seçim yapmak gerekir. Seçim yapmamak sürünün peşinden

girmek demektir. Seçimimizin sonucu istemediğimiz birşey olur diye korkup seçim yapmaktan kaçınmak iradeyi bir başkasının eline vermek, bir liderin, bir önderin, bir başkanın, bir partinin, bir ideologun bizim adımıza karar vermesini kabul etmek demektir, sürüdekilerden biri olmayı kabul etmektir.

Kestirme olarak kullanılan sözcükler kitleleri harekete geçirmekte etkili olsa da sonradan ortaya çıkacak büyük çelişkilerin tohumlarını içinde taşır. Fransız devriminin “eşitlik, özgürlük, kardeşlik” sloganının muğlak olması sonradan “devrimin kendi çocuklarını yemesi”ne, yıllar süren “terör dönemi”ne yol açmıştır. “Laiklik” kavramının tanımı üzerinde anlaşma olmaması Türkiye’de büyük

çelişkilere yol açmış, herkes bu kavramın içini kendi kafasınca doldurmaya kalkışmıştır. “Kürt sorunu” derken çeşitli kesimlerin bundan anladığı şey farklı olduğundan “sorun”un çözümü de batağa saplanmıştır.

Bir sorunun çözülmesi için önce o sorunun netlikle tanımlanması gerekir. Bu da genellikle sloganlarla, kestirme sözcüklerle olmaz. Ama ne yazık ki çok kişi ayrıntılı açıklamalara açık değildir, bir başkasının geniş getirip ağzına verdiği sloganları haykırmak çoğu kişinin daha kolayına gelir. Hitler’in sloganları birkaç yıl içinde Alman halkının yıkımına yol açtığına suçlanacak olan Hitler değil, düşünme ve seçim yapma hakkını Hitler’e devreden Alman halkı olur.

Bizim adımıza düşünen, karar veren kişilere insanlık hakkımızı devretmeden önce en azından bizi harekete geçiren, heyecanlandıran sözlerin, sloganların içini doldurmalarını isteyemez miyiz?

Atasözleri ve vecizeler birşeyi kısa ve veciz yoldan anlatmak istediğimiz zaman sık sık başvurduğumuz benzetmelerdir. “Dereyi görmeden paçaları sıvamak” dediğimizde hiçbirimiz zihnimizde görünürde dere mere yokken, pabuçlarını çıkarmış, paçalarını sıvamış, paytak paytak yürüyen bir insan canlandırmayız.

Daha ortada “fol yok, yumurta yok”ken gereksiz yere hazırlık yapıldığını anlarız. Bir başbakan, “dereyi geçerken at değiştirilmez” dediğinde bunalımlı bir dönemde o başbakanın bakanlar kurulunda değişiklik yapmak istemediğini anlarız, yoksa o koca gövdesiyle, göbeği ve “lacileri” ile atın üstünde tırıs tırıs dereyi geçen bir başbakan gözümüzde canlanmaz.

Başka bazı benzetmeler de karmaşık bir takım konuların kolay anlaşılması için çoklukla başvurulan bir yöntemdir. Örneğin, Freud’un kuramına göre bastırılmış içgüdüler yararlı çıkış yolları bulamadığı zaman sinir bozukluklarına, giderek akıl hastalıklarına yol açabilir. Ruhbilim konusunda fazla birşey bilmeyen birisine bu soyut kuramı anlatabilmek için bir ruhbilimci şöyle bir benzetme kullanabilir: “bu, bir buhar makinesinin kazanında kaynayan suyun buhara dönüşmesi ve kazanda bir kaçak varsa o delikten buharın büyük bir güçle çıkmasına benzer”. Ya da diyalektik materyalist felsefede niteliksel değişikliklerin bir noktadan sonra niceliksel bir değişmeye dönüştüğü kavramını anlatmak için (yine su-buhar benzetmesi ile) “suyu ısıtmaya başlırsınız; 40 derecede, 70 derecede, 90 derecede, 99 derecede su halâ sudur ama bir derece daha ısındığında artık su olmaktan çıkar, buhar olur” dersiniz. “Bardağı taşıran son damla”, ya da “devenin belini

büken son saman çöpü” benzetmeleri de buna benzer anlamda kullanılır. Bunlar yararlı benzetmelerdir, karşımızdakine düşüncelerimizi iletebilmenin kestirme yollarıdır. Çin bilegesi Hui Tzu’nun benzetmelerinden bikan kiral “benzetme yapmadan, basit bir dille anlat” dediğinde bilge “bu olanaksız, bilinmeyen birşeyi ancak bilinen birşeye benzeterek açıklayabilirim” demiş. Ancak benzetmelerin yanlış, hattâ tehlikeli olduğu durumlar da az değildir. İmparator Kao Tzu ile bir başka Çin bilgisi Mencius arasında şöyle bir konuşma geçer:

İmparator: Su, nasıl doğruya ya da batıya akmak arasında bir tercih yapmayı bilmezse, insan da iyiyle kötü arasında tercih yapmayı bilmez.

Mencius: Orası doğru ama aşağı ile yukarı arasında tercih yapmayı bilir. Nasıl aşağı akmayan su hiç görülmemişse, iyi olmayan insan da yoktur.

Mencius bunu söylerken dediklerinin doğru olduğunu değil, aynı su benzetmesini kullanarak tamamen zıt sonuçlara varılabileceğini göstermek için yapmış. Bizim kuşağın bir zamanlar çok kullandığı ve hep yanlış anlaşılan “teşbihte hata olmaz” sözü vardır. Bunu teşbihi (benzetmeyi) nasıl yaparsanız yapın, hatalı olmaz diye anlar çok kişi. Oysa aslında “teşbihte hata yapılmamalı” anlamındadır bu söz.

Benzetmeleri ikna amacıyla kullanmak tehlikeli bir yöntemdir. Birçok politikacı bütçe açığını kapatmak için vergileri artırdığı, ya da hizmetlerden kısıntı yaptığı zaman bir evin bütçesine gönderme yaparak benzetmelerden yararlanır. “Nasıl bir hanenin harcamaları gelirinden fazla olmamalıysa, devletin harcamaları da gelirinden fazla olmamalıdır” der.

Bir hane için doğru ve geçerli olan tutum, bir ülke ekonomisi için geçerli olmayabilir. Son “küresel mâlî kriz”i çözmek için Avustralya dahil çoğu devlet gelirinden fazla harcama yapma yolunu seçmiştir. Bu harcamalar yoluyla ekonominin canlanacağı, iş olanakları yaratılacağı, çalışanlar artınca, bireysel harcamaların da artacağı, ekonominin canlanacağı vergi gelirlerinin de artacağı ve böylelikle bütçe açığının kapatılacağı hesap edilmektedir. Oysa bir hane halkı için böyle bir olanak yoktur. Demek ki bu benzetme yanlış, bu benzetmeye dayalı ikna çabası fos ve bu devlet politikası uzak görüşlü olmayan bir politikadır. “Teşbihte hata yapılmamalı!” Ekonomide daha içe dönük bir politika izlenmesini, iç ticarete ağırlık verilmesini savunan bir politikacıya belâgatlı bir başka politikacı “köpek kendi kuyruğunu yiyerek yaşayamaz” yanıtını vermiş. Destekçileri de şakşaklamış. Aslında ithâl malları olmadan ülke ayakta duramaz demek istediğini ithâl malları yüzünden işsiz kalmış şakşakçıları anlamamış tabii. Bu benzetmeyi yakından inceleyelim diyor Thouless. Köpek dışarıdan başka herhangi bir enerji kaynağı almadan kuyruğunu yiyerek bir süre açlığını bastırır da sonunda ölmeye mahkûmdur. Oysa bir ülke dışarıdan kaynak almadan emekle değer yaratabilir. Bir tohum ekip 10 aldığında, ya da birkaç parça hammaddeyi işleyip işe yarar birşey ürettiğinde ülkenin zenginliğine katkıda bulunmaktadır. Benzetmeler yoluyla birşeyler kanıtlamaya çalışanlara sağlıklı bir kuşkuyla yaklaşmalıyız. Bu kişiler ya sağlıklı ve akılcı düşünme becerisinden yoksundurlar ya da sizi bir biçimde

üçkağıda getirmeye çalışıyorlardı.

Bu yazı dizisi ilk tahmin ettiğimden daha uzun sürdü. Örneklerin birçoğu benim kafamdan çıktıysa da temel olarak Robert H. Thouless'in "Straight and Crooked Thinking" adlı kitabını aldım. Dünyada temel eğitimin, "humanities" adı altındaki insanbilimlerinin, felsefenin, tarihin, coğrafyanın, ruhbilimin, toplumbilimin bir kenara itildiği, düşünmeyi bilen, genel kültür sahibi kişilerin değil, sadece bir işi çok iyi yapabilen ve "etliye sütlüye karışmayan" teknisyenlerin yetiştirildiği bir dönemdeyiz.

Buna Türkiye benzeri ülkelerdeki "gemisini yürüten kaptan" köşe dönmeçiliği, ya da hurafe ve efsanelere dayalı inançların elinin güçlendiği de eklendiğinde doğru düşünebilmenin önemi daha da artıyor.

Bu konuda daha çok şey yazılabilirse de geçtiğimiz 11 haftada dünyada, Avustralya'da ve Türkiye'de önemli önemsiz birçok olay, birçok gelişme oldu. Umarım haftaya biraz daha doğru düşünmesine karınca kararınca katkı sağladığına inanmak istediğim okurlarımla bunlara göz atarız.

Her dört çocuktan biri açlık sınırında.

Her dört çocuktan biri açlık sınırında.ECD tarafından yapılan araştırmaya göre, Türkiye'de her dört çocuktan biri açlık sınırında yaşamını sürdürüyor. İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), ilk kez aile değerleri üzerine hazırladığı raporunu yayınladı. "Aileler değişiyor" başlıklı raporda OECD'ye üye 34 ülkedeki kadın işgücü, aile ferdi sayısı ve yoksulluk ele alındı.

Raporda, açlık sınırında yaşayan çocuk sayısı ile ilgili iç burkan bir tablo ortaya çıktı. Açlık sınırında yaşayan çocuklar hakkında "Türkiye'deki kadın işgücünün büyük ölçüde azalması çocukların açlık oranının artmasına sebep oldu" açıklaması yapıldı. İşte o rapordan çarpıcı sonuçlar şöyle sıralandı:

Yoksulluk sınırında yaşayan çocuk sayısının Türkiye'de yüzde 24.6 olduğu belirtildi. Bu oranla Türkiye 39 ülke arasında İsrail ve Meksika'nın ardından üçüncü sırada. İstatistiklere göre Türkiye'de her 4 çocuktan biri açlık sınırında yaşıyor. OECD ortalaması yüzde 12.7. OECD ülkeleri arasında yoksul aileden gelen çocuklar obez olurken Türkiye ve Rusya'daki çocuklarda aşırı kilo görülmemesine raporda dikkat çekildi.

Türkiye çocuk ölüm oranında birinciliği kimseye bırakmıyor: Her 1000 doğumda 21 ölüm yaşanıyor. OECD ortalaması her 1000 doğumda iki ile üç arasında değişiyor. Türkiye'de çocukların yüzde 67'si hayatlarından memnun. Türkiye'nin

önünde Macaristan (%81) ve Çek Cumhuriyeti (%81) bulunuyor. OECD ortalaması yüzde 86. Ortalama bir ailenin 4 ferdi olduğu Türkiye, OECD ülkeleri arasında en kalabalık aile olarak zirveyi Meksika ve Şili ile paylaşıyor. OECD ortalaması 2.56. Evli olmadan aynı evde yaşayan çiftlerin en az olduğu ülke Türkiye, listedeki 34 ülke arasında sonuncu. Türk insanının yüzde 45'inin ailesiyle, yüzde 5'inin yalnız yaşadığı belirtildi.

ÇALIŞAN KADIN ORANI DÜŞTÜ

Türkiye'de çiftlerin yüzde 62'sinin eğitimsiz olduğu, yüzde 5.6'sında hem erkek hem de kadının yüksek eğitim aldığı bildirildi.

Tek çalışanın olduğu aile oranı Türkiye'de yüzde 60.

Doğum izninin en az olduğu ülkeler Türkiye, Yunanistan, İsviçre ve Slovenya.

Doğum oranı 1995'te Türkiye'de 3 olarak belirlenirken bu oran 2009'da 2'ye indi. Türkiye, Şili, ABD ve Meksika ile birlikte genç doğum (19 yaşından önce anne olanlar) oranında üst sıralarda yer alıyor.

Her 1000 doğumdan 35'inin genç anneler gerçekleştiriyor. 1980'e yüzde 40'ı çalışan Türk kadınının 2009'da bu oranının yüzde 26.4'e düştüğü belirtildi.

Türkiye bu oranla Endonezya (49) ve Hindistan'ın (%34) gerisinde kalarak sonuncu oldu.

Adada yalnızca bir çift yaşıyor.

Kuzey Atlantik Okyanusu'nda, İskoçya - İzlanda - Norveç üçgeninin tam ortasında yer alan, volkanik lavlardan oluşmuş Faroe Adalarının birinde yalnızca iki kişi yaşıyor. Kuzey Atlantik Okyanusu'nda tek ağacı bile olmayan, sürekli fırtınalı bir ada. Köpek, keçi ve inekleriyle adaya taşınan Patursson çifti bir şey ispatlama derdinde...

Yıllarca sormaktan usanmadığımız soruların başında gelir: İssız bir adaya gidecek olsan yanına neler alırsın? Cevaplar kişiden kişiye değişir. Değişmeyen tek şey, gidilecek adanın tropikal bir bölgede olması şartıdır. Yani güneşi bol, kumsalı harika bir ada' İssız bir adaya gidecek olsan yanına neler alırsın?' sorusu şu anda Björn ve Lükka Patursson çifti için geçerli değil. Çünkü, 1997 yılından bu yana İssız bir adada yaşıyorlar zaten ve yanlarına almak istediklerini de almışlar. Kuzey Kutbu'na yakın, Danimarka'ya bağlı yarı özerk Faroe Adaları'nın 18 adasından biri olan Koltur'da 1997'den bu yana yaşayan Björn ve Lükka Patursson çifti, yalnızlıklarını köpekleri Glenn'in yanı sıra keçileri ve inekleriyle paylaşıyor.

Kuzey Atlantik Okyanusu'nda, İskoçya-İzlanda

-Norveç üçgeninin tam ortasında yer alan, volkanik lavlardan oluşmuş Faroe Adaları'nın nüfusu 48 bin. 17 bini başkent Torshavn'da yaşıyor. Ülke, Danimarka'ya bağlı olmasına rağmen Lagtinget adı verilen dünyanın en eski parlamentosuna sahip. Meclis, en az 27 en fazla 32 üyeden oluşuyor ve seçimler 4 yılda bir yapılıyor. Faroe Adaları, Danimarka Meclisi'nde 2 vekille temsil ediliyor. Kendi isteği ile Avrupa Birliği dışında kalan Faroe Adaları, Nordik Birliği üyesi. Ülkede 13 bin lisanslı sporcu bulunması da ilginç bir ayrıntı.

Şu anda Faroe Adaları'nın 18 adasından 17'sinde insan yaşıyor. Björn ve Lükka Patursson çiftinden önce bu rakam 16'ydı. Paturssonlar'ın Koltur'a yerleşmesinin ardından Faroe'nin insan yaşamayan tek adası olarak geriye Litla Dimun kaldı. Koltur'un başta başkent Torshavn olmak üzere ülke ile tek bağlantısı helikopter sayesinde gerçekleşiyor. Torshavn'dan Koltur'a 12 dakikalık bir uçuştan sonra ulaşıyor. Tabii seyahat için hava şartlarının uygun olması gerekiyor. Aşırı rüzgâr veya sis, uçuş güvenliğini olumsuz etkiliyor.

AMAÇLARI, ÜLKEYE KOLTUR ADASI`NDA YAŞANABİLECEĞİNİ İSPATLAMAK

51 yaşındaki Björn ile 49 yaşındaki Lükka`nın adaya yerleşme hikâyesi, 1997 yılına kadar uzanıyor. 11 yıldır bu ıssız adada yaşayan Patursson çiftinin günleri çiftçilikle geçiyor. Keçi ve inekleri olan Patursson çiftinin adaya taşınması, bir sürü prosedürün yerine getirilmesinden sonra mümkün olmuş. 1990`lı yılların başında Koltur`da oturan iki aile adayı terk edince, parlamento üyeleri günlerce konuyu tartışmış. Çünkü Faroe hükûmeti için adanın ıssız kalmaması ve kültürünün yaşatılması çok önemli.

Aslında Faroe Adaları Parlamentosu, 1992 yılında `ada kültürünü yaşatma şartı` ile Koltur`da oturma izni vermiş. Fakat bu karara rağmen o dönemde adaya yerleşmek için kimse müracaat etmemiş. 1997 yılına gelindiğinde ise Björn ve Lükka Patursson, diğer insanlara buranın yaşanabilir bir yer olduğunu göstermek istemiş ve Koltur Adası`na taşınmak için girişimlere başlamış. `Amacımız, kendimizi toplulardan izole etmek değildi.` diyen Björn Patursson, ilk yılların biraz zor geçtiğini; fakat zamanla alıştıklarını söylüyor.

Koltur`un dünya ile bağlantısını çarşamba, cuma ve pazar günleri adaya gelen bir helikopter sağlıyor. Patursson ailesi, başkent Torshavn`a gidip gelmek için sadece 85 kron (22,5 YTL) ödüyor. Bu rakamın cüzi olmasında Faroe hükûmetin payı büyük. Ülkenin ücra köşelerinde yaşayan 360 kişi için yerleşim merkezlerine rutin helikopter uçuşları

gerçekleştiriliyor. Helikopter sadece yolcu taşımıyor. Aynı zamanda 24 saat teyakkuza kalarak hastaları hastanelere ulaştırıyor. Helikopter kiralamanın saatinin 24 bin kron (6 bin YTL) olduğu ülkede, Torshavn-Koltur arasının 85 kron olması oldukça komik duruyor. 1970`li yıllardan sonra ülke yönetimi adaları birbirine köprü ve tünellerle bağlamak için harekete geçti. Açılan tünellerin çokluğundan dolayı Faroe Adaları, kendini `İsviçre peyniri` olarak nitelemeye başladı. Bugün ülkenin yüzde 72'si köprü ve tünellerle birbirine bağlı. Koltur gibi küçük adalar köprü ve tünel ağının dışında kalıyor.

Biz tekrar Björn ve Lükka Patursson`un Koltur Adası yaşantısına dönelim. Adanın dünya ile iletişimi ilk yıllarda telsizle sağlanırken, bugün telsiz yerini cep telefonu almış. Ancak yine de telsiz tamamen tedavülden kalkmış değil. Başkent Torshavn`dan kalkan helikopter rotasını Koltur`a çevirdiğinde, kule, Patursson ailesini telsizle bilgilendiriyor. Televizyonları olmayan ailenin tek eğlence kaynağı radyo. Haber ve müzik ihtiyaçlarını radyoyla gideren Patursson ailesi, elektrikliğini mazotla çalışan jeneratörle sağlıyor. Ada volkanik yapısından dolayı sebze ve meyve yetişmesine imkân ver-

miyor. Björn ve Lükka Patursson, tüm ihtiyaçlarını başkent Torshavn`dan sağlıyor.

FIRTINANIN EKSİK OLMADIĞI ADADA AĞAÇ YOK

Evin hanımı Lükka için helikopter, adada bulunma sebeplerinden biri. `Helikopter seferi olmasaydı burada duramazdım.` diyen Lükka Patursson, helikopterin geleceği günlerde hava durumunu yakından takip ediyor. Ailenin en büyük eğlencesi ise Torshavn`a gidip gelirken ada üzerinde birkaç tur atarak inek ve keçileri yukarıdan görmek. Helikopter pilotları Anfinn ve Henry, âdeta aileden sayılıyor. Helikopter 13 kişilik olmasına rağmen yolcu olarak çoğu zaman sadece Björn ve Lükka seyahat ediyor. Mevsim şartları ve rüzgârın durumuna göre yolcu sayısı ve yükte değişiklikler oluyor.

Kuzey Atlantik`in ortasındaki Faroe Adaları, rüzgârın eksik olmadığı, çoğu zaman fırtına

olarak estiği bir yer. Ağacın bulunmadığı Koltur Adası da rüzgâr ve fırtınadan nasibini sık sık alıyor. Patursson ailesi en feci fırtınayı 1999 yılında yaşamış. Fırtınanın şiddetinden küçük çaplı bir tsunami meydana gelmiş. Aile şans eseri fırtına sırasında adada olmadığı için büyük bir tehlikeden kurtulmuş. Adaya döndüklerinde gördükleri manzara içler acısıymış. Fırtınanın oluşturduğu dev dalgalar, Koltur`un yeşil örtüsünü kum, çakıl, yosun, midye kabukları ve diğer deniz ürünleriyle örtmüş. `Temizlik tam 2 yıl sürdü.` diyerek manzarayı özetleyen Björn Patursson, `Evimiz çok eski. Rüzgâr şiddetli esince duvarları sarsılıyor. En büyük sorunumuz da soğuk havalarda evi ısıtmak.` diyor. Bizim çok soğuk dediğimiz hava, Faroe Adaları sakinlerine sıcak geliyor. Yazın ortalama sıcaklığın 11 derece olduğu ülke sakinleri için sıcak-soğuk kavramı bizimkinden çok farklı.

Koltur Adası`nda geçen 11 yıl, Björn ve Lük-

ka`nın kişiliklerinde bazı değişikliklere sebep olmuş. Lükka, eşinin yokluğunda daha çok köpeği Glenn ile veya kendi kendine konuşarak yalnızlıktan sıyrılmaya çalışıyor. Eşi Björn ise tam tersini yapıyor. Köpekleri Glenn ile fazla muhatap olmayan Björn, ineklerle konuşmayı tercih ediyor. `Yalnızlık garip alışkanlıklar edindirdi bana.` diyen Björn`ün arkadaşlarından en önemli ricası, kendini fazla garip bulduklarında haberdar etmeleri olmuş. Evin ağır işlerini Björn yapıyor. Ancak iş bölümü kalın çizgilerle belirlenmiş değil. `Hayat müşterektir` sözü Koltur`da tam anlamıyla hayata geçiriliyor. Lükka mutfakta ustalığını konuştururken, menünün değişmezleri arasında balık bulunuyor. Denizin ortasındaki adada bolca balık olmasından daha doğal ne olabilir? Balıktan sonra en çok tüketilen yiyecek patates. Viking kültüründe balık ve patates ayrılmaz ikili olma özelliğini bu ıssız adada da devam ettiriyor. Buzdolabına ihtiyaç duyulmayan adada evin kileri doğal buzdolabı vazifesi görüyor.

Koltur Adası`nın yüzölçümü 2,5 kilometrekare. İssiz adada yaşama adapte olan Patursson çiftinin özellikle yazları `davetsiz misafiri` eksik olmuyor. Tekne turuna çıkan turistlerin uğrak yerlerinden biri de Koltur Adası. Faroe Adaları`nın çiftçilik yaşamını görmek isteyenler geldiğinde, Koltur tarihî günlerinden birini yaşıyor. İki kişilik ada nüfusu, bir anda 20`ye, 30`a çıkıyor. İnsan sesleri kuş seslerine karışıyor.

Björn ve Lükka Patursson, ülke kültürünü yaşatma uğruna büyük bir fedakârlık örneği gösteriyor. Şehir ortamından ıssız bir adaya gitmek hiç de kolay olmasa gerek. Kimsenin cesaret edemediği bu maceraya atılan çift, amaçlarının Koltur Adası`nda yaşanabileceğini ispatlamak olduğunu açıklıyor. Faroe Adaları, Björn ve Lükka gibi fedakâr yurttaşları sayesinde Kuzey Kutbu`na yakın bir bölgede varlığını sürdürmeyi devam ettiriyor.

İslami sörfler

Şimdiye kadar pek çok desen ve renkle tasarlanan sörf tahtalarına bambaşka bir bakış açısı getiren Avustralyalı sanatçı Phillip George'un İslami motiflerle süslü tasarımlarını görenler gözlerine inanmıyor.

Sörfü çok sevdiğini dile getiren George, İslam sanatından ilham alarak bunu Avustralyalı ikonik resimlerle bir araya getirdiğini ve bu şekilde farklı ve yepyeni bir sanat yarattığını ifade ediyor.

"Inshallah" ve "God willing" ismini verdiği sörf tahtalarını hazırlarken 11 Aralık 2005 tarihinde yaşanan bir vahşetten etkilendiğini söylüyor. Bu tarihte Sydney'in kimi mahallelerinde toplanan binlerce kişilik ırkçı grupların Arap kökenli azınlıklara yönelik şiddet eylemlerinde birçok kişi hayatını kaybetmişti.

İslam sanatına eğlenceli bir üslup getirdiğini de belirten George, Mekke'nin yüzünün sörf tahtalarında yeniden canlandığını anlatıyor. Sörf tahtalarını başkent Sydney'de sergileyen sanatçının tasarımlarına Müslüman dünyasından tepkiler gelse de, çoğu meraklının yoğun ilgisiyle karşılaştığı da bir gerçek.

Hayal Gücü Dünyayı Yönetir! Napolyon

Düşünce en basit haliyle hafızada kuantum düzeyinde nöronların elektriksel iletişimi sırasında deneyim, bilgi ve gözlem sonrasında ortaya çıkan eylemdir. Mantıki bakımdan düşünce; bir hüküm çıkartmak amacıyla bir takım fikirleri ve deneyimleri

birbirine bağlayıp yeni sonuçlar çıkartmak için yapılan zihin faaliyetidir.

Bu yalın tanımın ardından düşünceyi bu kadar karmaşık ve özel yapan şey ise “düşünce eylemi” nin sınır tanımadan gerçekleşmesi ve yaşadığımız hayattaki tüm deneyimlere doğrudan etki etmesidir.

Ancak durmaksızın gerçekleştirdiğimiz düşünme eyleminde birey zaman zaman “düşünce”lerin hayatımıza doğrudan etkisini gözardı etmekte kuantum bilimcilerinin formüle ettiği biçimde düşünce+zaman=gerçeklik denklemini unutmaktadır.

Deneyimlediğimiz olaylar, öz varlık durumlarımızın, düşünce kalitemizin, elle tutulur, gözle görülür halidir. Bu sebeple olaylar ve durumların aynı şey olduğunu söylersek yanlış olmuş olmayız. Durumlar, insan hafızasının sonsuz bilinmezliğinde üretilirken, olaylar da kişinin yaşamında karşısına sanki “kendi iradesinden bağımsız” olarak ortaya çıkan olgular gibi gözükmemektedir ancak insanın düşüncelerinin daha önceden onaylamadığı hiçbir şey yaşamında karşısına çıkmaz. Bu ne demektir?

Farkında olarak ya da olmayarak düşünce biçimimiz ya da düşünce şeklimiz yaşayacağımız olaylarda belirleyicidir.

Sarp Soysal

İster olumlu, ister olumsuz olsun insanın düşünceleri daima yaratıcıdır ve mutlaka orataya çıkacak uygun bir zaman bulur. Düşüncelerimiz, elimizle yazdığımız hatta yoladığımızı bile unuttuğumuz, davetiyeler gibi düşüncelere karşılık gelen olayları kendine çeker. Koşullar, buluşmalar, olaylar, sorunlar ve aksilikler, sürtüşmeler ve başarısızlıklar, yani üstü örtülü bir biçimde kendilerini çağırdığımız tüm istenmeyen konuklarımız, artık onları aklımıza bile getirmedığımız bir zamanda kapımızı çalarlar. Onların beklenilmeden ve birden bire olduğunu sanmamızın aslı nedeni, bizim kendi durumlarımıza dikkat etmememizdir.

Bu son derece karmaşık psikolojik bir sürecin fazla basitleştirilmiş bir örneğidir. Ancak özünde gerçekleşen şey ayırdır. Beyindeki bir düşünce gerçek hayattaki bir dizi olayları tetikler.

Artık düşüncelerimizin fizyolojimizin tamamını, kan basıncı, stress seviyenizi, kalp atışınızı ve deneyimleyeceğiniz olayları nasıl etkileyeceğini anlıyorsunuz. Tercih ettiğiniz düşünme yolu yaşamınızı her açıdan etkiler. Düşünme şekliniz gerçekten de vücudunuzu düşüncenin akışına göre yönlendirir. Bu yüzdendir ki insan yaşamı, düşlerinin gölgesindedir...

Metrodaki kemancı...

Soğuk bir Ocak sabahı, bir adam Washington DC'de bir metro istasyonunda, kemanla 45 dakika boyunca altı Bach eseri çalar. Bu süre içinde, çoğu ise yetişme telaşındaki yaklaşık bin kişi kemancının önünden geçip, gider.

Kemancı çalmaya başladıktan ancak üç dakika kadar sonra, ilk kez orta yaşlı bir adam kemancıyı fark edip, yavaşlar ve birkaç saniye sonra da gitmek zorunda olduğu yere yetişmek üzere yine hızla yoluna devam eder.

Kemancı ilk bir dolar bahşisini bundan bir dakika kadar sonra alır. Bir kadın yürümesine ara vermeksizin parayı kemancının önüne koyduğu kaba atarak, hızla geçer, gider.

Birkaç dakika sonra, bir başka adam duraklayıp, eğilerek dinlemeye başlar ancak saatine göz attığında ise geç kalmamak için acele ettiğini belirten ifadelerle hızla yoluna devam eder.

En fazla dikkatle duran ise üç yaşlarında bir oğlan çocuğu olur. Annesinin çekiştirmelerine rağmen, çocuk önünde durur ve dikkatle kemancıya bakar. En sonunda annesi daha hızlı, çekiştirerek çocuğu yürümeye zorlar. Oğlan arkasına dönüp dönüp kemancıya bakarak, çaresizce annesinin peşinden gider. Buna benzer şekilde birkaç çocuk daha olur ve

hepsi de anne, babaları tarafından yürümeye devam için zorlanarak, uzaklaştırılırlar.

Çaldığı 45 dakika boyunca kemancının önünde sadece 6 kişi, çok kısa bir süre durur. 20 kişi duraklamadan, yürümeye devam

ederek, para verir. Kemancı çaldığı süre içinde 32 dolar toplar. Çalmayı bitirdiğinde ise sessizlik hakim olur ve kimse onun durduğunu fark etmez, alkışlamaz.

Hiç kimse onun dünyanın en iyi kemancısı Joshua Bell olduğunu ve elindeki 3,5 milyon dolarlık kemanla, yazılmış en karmaşık eserleri çaldığını anlamaz. Oysa Joshua Bell'in metrodaki bu mini konserinden iki gün önce Boston'da verdiği konser biletleri ortalama 100 dolara satılmıştı...

Bu gerçek bir hikayedir ve Joshua Bell'in öylesine bir kılıkla metroda keman çalması, Washington Post gazetesi tarafından algılama, keyif alma ve öncelikler üzerine yapılan bir sosyal deney gereği kurgulanmıştır. Sorgulanan şeyler; sıradan bir yerde, uygunsuz bir saatte güzelliği algılayabiliyor muyuz?

Durup ondan keyif alıyor muyuz? Beklenmedik bir ortamda, bir yeteneği tanıyabiliyor muyuz?

Bu deneyden çıkarılacak kıssadan hisse ise, dünyanın en iyi müzisyeni, dünyadaki en iyi müziği çalarken, önünde durup, dinleyecek bir dakikamız dahi yoksa, başka neleri kaçıırıyoruz acaba?

Bu darbe 12 Eylül'den daha tehlikeli!

Hatice Deniz

Sanatçılar sisteme tepkili, sanatçılar Erdoğan'a karşı çıkıyor, sanatçılar sanata ve topluma zulmü reddediyor... Reddeden şairlerimizden biriyle, Ataol Behramoğlu'yla, bu süreci hazırlayan 12 Eylül'den başlayarak günümüze geldik ve siyasetten sanata pek çok konuda konuştuk. Ataol Behramoğlu, neye, neden muhalif olduğunu anlattı, Erdoğan'ın sanatçılara yönelik söylemlerini değerlendirdi, saptamalarda bulundu. Bugün söz Behramoğlu'nda...

12 Eylül'ün kendinizden başlayarak hem siyasiler hem de sanatçılar üzerindeki etkilerini anlatır mısınız?

12 Eylül askeri darbesinin nasıl ortaya çıktığı bugün daha iyi biliniyor. Aslında işin esası Türkiye'de yükselmekte olan siyasal muhalefeti, özellikle de emekçi muhalefeti durdurmak, işçi sınıfının kazanımlarını yok etmek, toplumsal muhalefete son vermek, sonraki süreçlerde ortaya çıkan kapitalist diktatörlüğün yolunu açmaktır diye özetlenebilir. Tabii 12 Eylül öncesi kargaşa ortamının kendi iç dinamikleri var ve bugünden bakıldığı zaman nasıl bir kıskırtmalar sonucunda oluştuğu rahatlıkla görüşüyor. Haklı olarak denebilir ki, bir günde nasıl sona erdi bu kargaşa ve kıyım... Demek ki

bunlar bir elden yönetilmiş kıskırtılmış. Ama öte yandan toplumsal iç dinamiklerin de yadsınamayacak bir yolu olduğu kuşkusuz.

Şunun da altını çizmek gerekir ki, sivil siyaset iyi sınav vermemiştir. Tıpkı 28 Şubat sonrasında da iyi sınav veremediği gibi. Bugün eleştiriliyor ama 28 Şubat kesintisiz 8 sene eğitim hakkını kazandırmıştı bu topluma. Ne yazık ki sivil siyaset ona da sahip çıkamadı onu da koruyamadı. Bugün 4+4+4 olayına geldik.

12 Eylül, ülkenin yaşamını değiştirdiği gibi, artık siyasal örgütlenmeler ve sivil toplum örgütleri kendini toparlayamayacak hale geldiler. Sarsıldılar, yok edildiler. Barış Derneği Davasından da TİP Davasından da TKP Davasında da yargıldım. Beraatle sonuçlansalar bile yaşamımda derin izleri oldu. Bir yıl kadar cezaevinde yattım, siyasi nedenlerle yurtdışına çıkmak zorunda kaldım, sürgün yaşadım. Bunlar insanın yaşamını derin etkileyen dönüşümlerdir. 12 Eylül toplumun yaşamını değiştirdiği gibi kişisel yaşamlarımızı da değiştirmiştir.

Bugün 12 Eylül'le yüzleşmek, 12 Eylül'le hesaplaşmak gibi sözler bana göre bir aldatmacadan ibaret. Bugünkü siyasetin 12 Eylül'den hiçbir alıp vereceği olamaz. Kendisi

esasinda sivil darbedir ve başka darbelere eleştiri yöneltebilecek bir hakka ve duruşa sahip değildir.

12 Eylül’de kurduğunuz Barış Derneği sebebiyle cezaevinde yattığınız süreci anlatır mısınız?

12 Eylül sonrasındaki yargılamalarla ilişkili olarak, Barış derneği davasıyla ilgili yargılanırken duruşmalar açık olarak yapılırdı ve izleyicilerimiz istisnasız Türkiye toplumunun bütün muhalif kişilikleri ve örgütleri; o örgütlerin temsilcileriydi. Silivri’deki davalar bugün bin kat daha kötü görünüm almıştır. Davaların ancak basına yansıyan bölümünü görüyoruz ve oralarda neler olup bittiğini bilmiyoruz. Türkiye’de hiçbir zaman görülmemiş ölçüde, bir baskı ve hukuk dışılık söz konusu.

Kitaplarınızın yasaklandığı, yayından kaldırıldığı bir dönem yaşadınız. Şimdi çok mu özgürsünüz?

1980 başlarında bir şiir kitabım “Ne yağmur, ne şiirler” sivil mahkeme tarafından toplatıldı. İmhasına karar verildi. Selimiye’de bir hafta kadar tutuklu kaldıktan sonra kitap oranın mahkemesince aklandı.

Bugün de AKP’de bir süreç içinde işi götürüyor. 12 Eylül de böyle oldu. Önce bir darbe oldu sonra zamana yayıldı.

Bu süreçte ne hissettiniz? Kitapları yasaklanan yazarlar ne hissederler?

Kitap yasağı düşünceye ket vurulmasıdır, iyi kötü bir ekmeğe emeğe engel olmaktır. Bir yazarın hissedebileceği en olumsuz, en can sıkıcı, en kötü şeydir kitabının yasaklanması. Ülke için de utanç verici. Son derece aşağılayıcı bir şey, yazarlarının kitaplarının toplatılması ve yasaklanması. Bugün gelinen noktada yayınlanmamış kitaplar toplanıyor. Hani 28 Şubat için post-modern darbe deniyor ya, asıl bugün; sivil darbe, post-modern faşizm olarak nitelenebilir. Çünkü dijital çağda yaşıyoruz, dolayısıyla bir kitap henüz yayınlanmadan toplatılabiliyor.

Uzun yıllar siyasi nedenlerle Fransa’da ikamet ettiniz, eserleriniz bir çok dile çevrildi. Size bakış yurtdışında ve Türkiye’de nasıl, kıyaslar mısınız?

Türkiye’de çok tanınmış ve sevilen bir şairim. Sadece şairliğim değil aydın duruşum da takdir edilir. Yurtsever kimliğimle de, sosyalist kimliğimle de, sevilen saygı duyulan bir insanım ,bu da haliyle beni mutlu ediyor. Yurtdışında tabii ki şiirlerim çevrildikçe insanların etkilendiğini görüyorum. Hem şairler, hem dinletilerde şiirlerim okunduğu zaman

Türkçe'nin müziğini seviyorlar. Hem de şiirlerin anlamının şiirsevere etkileyici biçimde ulaştığını, onları etkilediğini görüyorum.

Bugün bir parçası olduğunuz akım "Toplumcu Gerçekçilik", yani literatürde Toplumcu Gerçekçi olarak geçiyorsunuz. Türkiye'de Toplumcu Gerçekçilik ne durumda? Bu akımın temsilcilerinin sistemdeki yeri neresi, konumu nasıl?

Bütün tanımlar ekol adları tek tek sanatçı kimliklerini daraltır. Belli sanat akımları vardır ve o çerçeve içinde sanatçılar yer alırlar. Ama ne olursa olsun, sanatçının kendine özgü özellikleri vardır ve sanatçıyı sanatçı kılan o özelliklerdir. Ben kendimden söz edilirken "organik şiir" kavramı üzerinde durulmasını tercih ederim. Yani şiir hayatın içinden, yaşamın organikliğinden, konuşma dilinden doğmalıdır. Yaşamın canlılığını, hareketliliğini içermelidir şiir.

Toplumcu gerçekçilik önemli bir akım, 19 yüzyıl sonunda "Eleştirel Gerçekçilik" doğmuş, Natürizm'den ve Romantizm'den farklıdır ve amacı toplumsal olayları eleştirel bir bakışla irdelemektir. 20. yüzyılda bu akım Toplumsal Gerçekçilik biçimini alır. Sadece eleştiri yetmez, toplumu bir hedefe de yönlendirmek lazımdır. Gerçekçi ve toplumcu bir kimlik taşıdığımı tabii ki söyleyebilirim. Ama bununla da kendimi sınırlamam. Bu arayışın içinde kuşkusuz sembolik ve romantik öğeler de vardır.

Yoldaşlarınızdan yazar-çizer dostlarınızdan bugün hayatta olmayan kimleri özlüyorsunuz?

Onlar o kadar çok ki, Ahmet Arif, A. Kadir, Bekir Yıldız, Vasif Öngören, Aziz Çalışlar ilk aklıma gelen isimler, hepsinin gönlümde yer-

leri var. Hepsi de çok özlediğim arkadaşlarım. Kimileri yaşça büyük kimileri yaşıtım...

Onların yokluğunu bugünkü gündemde hissediyor musunuz?

Elbette... Bu konuşmayı yaptığımızın ertesi günü Sivas Davası zamanaşımına uğrayacak. Orada yitirdiğim dostlarımdan Metin Altok, Behçet Aysan... Onlar da toplumcu arkadaşlar ve değerli şairlerdir. Özlememek mümkün mü?

Özellikle bu davaya ilişkin, bir vurgu yapmak ister misiniz?

Zamanaşımı böyle bir davada olmaz. Olay; toplu katliam, insanlık suçu kavramına uyuyor. Etnisite ve fikirsell ayrımlar sebebiyle bir topluluğu ortadan kaldırmaya yönelik

saldırıdır. Bir bakıma toplu kıyım.

“Vay efendim bu madde yasaya sonradan eklendi, 93’ü kapsamıyor” anlayışı bana göre, vicdanla da, hukukla da, adaletle de ters düşer. Zamanaşımına uğraması söz konusu olmamalı. Bazı suçlarda zamanaşımı olamaz. Olmamalı...

Aziz Nesin’e gelelim, bugün yaşasaydı bu manzaraya nasıl bakardı?

Kaç yaşında olurdu? Aziz Nesin yaşasaydı oldukça yaşlı olurdu bugün. O yaşlarda kolay değil bir muhalefet yürütmek ama bizim bildiğimiz Aziz Nesin olarak; bugün, bu sanatçılar girişiminde yaptığımız şeyleri yapar ve mücadele ederdi. Bizim yaptıklarımızı yapardı.

12 Eylül ile bugünü, “apolitizm, popülizm, sansür ve otosansür” açısından kıyaslar mısınız?

12 Eylül askeri bir faşist darbedir, bugünkü hükümet de sivil bir faşist darbedir. Bugünkü sivil darbenin 12 Eylül’den daha tehlikeli bir yanı var. O günkü askeri darbe ekonomi ve siyaset alanındaydı. Bugünkü ise Türkiye Cumhuriyeti’nin bütün temellerini, aydınlanma

devriminin bütün yapıtaşlarını yıkmaya yöneliktir. Dolayısıyla bugünkü AKP oluşumları insanın kimyasını, organizmasını değiştirmeye yönelik faşist bir darbedir. Nitekim 12 Eylül geçti, sivil toplum düzenine girildi, sözde darbecilerden hesap da soruluyor ama bugünkü darbe çok daha tehlikeli. Aydınlanma düşmanı ve karşı devrimci bir hareket çünkü. Bugünkü oluşumu anlatmak için darbe sözcüğünü yetersiz görüyor, “ihanet” olarak değerlendiriyorum.

Yeni neslin siyaset ve sanat anlayışını nasıl gözlemliyorsunuz?

Genellemeler her zaman yanıltıcıdır. Olumlu bir yandan baktığımızda bir gençlik yükselişi yine söz konusu. Şu anda Türkiye Gençlik Birliği var, TKP’nin bir gençlik hareketi var. Gençliği eylemsiz, tepkisiz bir sürü olarak nitelendirmek yanlış olur. Üniversitelerde ve toplumda korkunç bir baskıya rağmen istikrarlı bir tepki var. Bütünüyle baktığımız zaman toplumun bir apolitizme sürüklendiği aldatıldığı, ortada. İşin en olumsuz yanı; bu toplumun örgütsüz olması. Var olan örgütler de 80 sonrası süreçlerde dağıtıldı, yok edildi. Onların yeniden oluşması da oldukça zor. Yine de umutlu olmak ve var olan örgütleri

desteklemek, onlardan yana tavır koymak gerekiyor.

Erdoğan'ın "Dindar Gençlik" söylemiyle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Temelinde, aydınlanma değerleri olan, insan akli ve düşünce özgürlüğü olan, laik bir cumhuriyetin; siyaset yönetiminde olan bir şahsın "Dindar nesiller yetiştireceğiz" demesi, bu aydınlanma değerlerine baştan sona bir ihanettir. Bunun başka bir adı yok! Çünkü dindarlık dediğimiz şey kişisel bir olgudur ve vicdan meselesidir. Siyasetin böyle bir amacı olamaz. Siyasetin hedefi çizilmiş olan temel doğruları içinde, -dünyada da aydınlanma devriminin aşamalarından geçmiş ülkeler için de geçerlidir- bilimsel düşünceye açık, özgür, araştırmacı bir gençlik amaçlamalıdır. Bu zihniyet özgür yurttaş değil de "kul" yetiştiren bir sistemin anlayışı olabilir. Bunu amaçlayanlar, aydınlanmaya düşmanca bir tutumun yönünde de ilerlemekteler.

28 Şubat'ı savunan oldukça tepki aldığınız söylemlerinizi oldu, buna açıklık getirebilir misiniz?

Geçen yıl, evvelki yıl, bu konu bugünkü kadar gündeme gelmeden geçtiğimiz 28 Şubat'ta bu kadar üzerinde tartışılan süreç neden bu kadar gürültü yapıyor düşünmek gerek. Bunun gündeme gelmesinin zamanlaması önemli. 28 Şubat, MGK'nın sahip olduğu yetkileri kullanmasıdır. Dönemin başbakanının bu baskılar karşısında görevinden istifa etmesidir. Yani yasal bir hakkın esasında kullanılmasıdır. Eğer bir ülkede gerçekten demokrasi yoksa, toplum örgütlü değilse, -demokrasilerde toplumlar örgütlüdür. Bütün sınıflar örgütlüdür ve onlar arasında çıkan çatışmalar aslında demokrasiyi oluşturur-

eğer böyle bir toplumsal yapı oluşmamışsa... O zaman çeşitli etki odakları etkilerler toplumu. Askerler de buna yönelik birer etki odağıdır. Kanun da onlara bu hakkı vermiş. Bu 28 Şubat'ın yanında olmak ya da karşı olmak meselesi değildir. 8 yıllık kesintisiz eğitim çok önemli bir kazanımdır ama ne yazık ki sivil siyaset buna sahip çıkamadı. "Asker kötüdür, sivil iyidir" gibi bir düşünce de son derece yanlış. Örnek 27 Mayıs 1960. Bir devrimdir. 1961 Anayasası bu ülkenin görüp görebileceği en nitelikli, en özgürlükçü, en ilerici anayasadır. Portekiz'de Karanfil Devrimi, Salazar iktidarını ve faşizmi devirdi yerine demokratik bir sistemi getirdi. Bunlar sekter ve cahilce, içeriksiz, derinlikten yoksun düşüncelerdir. Gelmiş geçmiş en büyük, en kanlı faşistler sivillerdir. İnsanlık tarihine bakınız. Faşizmin askeri sivil yok.

Erdoğan'ın size açtığı davayla ilgili ne söyleyeceksiniz?

Açtığı davayı yargı reddetti. Bir televizyon programında "Yeterli oy alamazlar bile gitmezler" söylemim arkasından "Gitmemek için yasadışı davranışlarda mı bulunurlar" sorusunu getirdi. "Bulunabilirler" cevabım Erdoğan'ın hakaret kabul etmesine sebep oldu ama yargı kabul etmedi. Nitekim bu bir hakaret değil, tespitti.

Azeri kökenlisiniz, Hocalı Katliamıyla ilgili ülkemizdeki protestoları ve Erdoğan'ın bu konuya ilişkin söylemlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Erdoğan'ın her söylemini izliyor değilim, onun söylemleri beni her zaman ilgilendirmez. Hocalı Katliamına gelince faşizmin her türlü kötüdür. Kim yaparsa yapsın, ister Ermeni, ister Azeri, ister Türk, ister Kürt... Kim yaparsa

yapsın, karşısında demokratik ve uygarca tepkilerle durmak gerek.

Şu anki medyada bir sansür ve otosansür sorunu var, bu sizi ve sizin cenahınızdaki yazar-çizerlerimizi nasıl etkiliyor?

Otosansürü kendi üzerimde asla kabul etmedim. Sadece yazılarımda kelimeleri kullanırken dikkat ediyorum. Gereklidir, bunu otosansür olarak görmüyorum. Bunu abartanlar ve uygulayanlar olabilir. Gazete patronları kesinlikle bunu uyguluyor. Yazarları kontrol ediyorlar. Kendi hayatımda otosansür gibi bir şey olmadı, diyebilirim.

“Çocuklarımızın geleceğinden elinizi çekin” sözünüz ses getirdi. Bu sözün sebeplerini maddelemek gerekirse neler söylersiniz?

4+4+4 bir kıyımdır. 6 yaşında okula başlayan kız 12

yaşında eve kapatılabilir demektir bu. İmam Hatip’in orta kısmına girebilirler. Demek ki çocuklarımızın geleceğini o noktada yönlendirmeye başlamışlar. Yani uygar bir eğitim bağlamından onları kopararak böyle bir kul biçimine sokmanın bir adımıdır.

Bu işin sonu nereye varır sizce?

Vardığı yer yavaş yavaş belli oluyor. Mecliste kavga gürültü, artık yumruklar konuşuyor. Daha büyük toplumsal çatışmalara doğru gider. Kehanette bulunamayız, ama içinde

olduğum düşünce ve çevre bakımından söylüyorum: biz bir milim bile geri adım atmıyoruz.

Sanatçılar arasında da bir muhalefet sorunu var mı? “Reddediyoruz” platformu bu sorunun ürünü mü?

O yandaş sanatçıların bir kısmı apolitik ve dünyadan habersizdir, çıkarları dolayısıyla hareket ederler. Bir kısmı da omurgasız diye tabir ettiğim entelektüel ama kimliksiz kişiliktir. Yani bireyci ve ülkesi için çok fazla değer gözetmeyen tipler var. Bana göre

çoğunluk oluşturan grup duygusuna ait sanatçılar da var.

Bütün mesele son bahsettiğim grubu ortak bir çevrede buluşturmadır. Bu “Reddediyoruz” girişimi de bu amaçla oluşturuldu. Hiçbir hiyerarşik yapısı olmadan dalga dalga yayılan bir sanatçı, aydın hareketidir “Reddediyoruz” platformu.

Erdoğan’ın Oğuz Atay

gafını değerlendirir misiniz?

Yeteneksiz siyasetçilerin arka planına baktığınız zaman bunların geçmişinde yeteneksiz ve başarısız sanatçı taslakları vardır. Mesela Erdoğan’ın gençliğinde şiirler yazmaya yeltendiğini ve başarısız olduğunu tahmin ediyorum. Bu yüzden de sanatçılara atıfta bulunuyor. Kedi ulaşamadığı ciğere mundar der hesabı... Bunların hep arka planında ukteler vardır. Kompleks olarak değerlendiriyorum.

"Hz. İsa 17 Haziran'da doğdu"

Avustralyalı, Macquarie Gözlemevi'nden emekli öğretim üyesi ve şu anda Sky and Space (Gök ve Uzay) dergisinin haber editörü olan Dave Reneke, Hz.İsa'nın 25 Aralık'ta değil 17 Haziran'da doğduğunu iddia etti.

The Times gazetesinin haberine göre, Avustralya'nın New South Wales (NSW) bölgesindeki Port Macquarie Gözlem evi'nden emekli öğretim üyesi ve şu anda Sky and Space (Gök ve Uzay) dergisinin haber editörü olan Dave Reneke, karmaşık bilgisayar yazılımları sayesinde 2 bin yıl önce Beytullahim üzerindeki gökyüzünün gece haritasını çıkardıklarını belirtti.

Araştırmalarının Hz İsa'nın doğumunun 25

Aralık değil, 17 Haziran olduğunu ortaya koyduğunu kaydeden Reneke, "İsa'dan önce 2 yılında Venüs ve Jüpiter birbirlerine çok yaklaştı ve gece gökyüzünde çok parlak bir ışık oluştu" dedi.

Avustralyalı gök bilimci, bunun kesinkes 3 doğulu kralın Hz İsa'ya

varmak için takip ettiği ve doğumunu

müjdelediğine inanılan İsa Yıldızı olduğunu söylemediklerini, ancak yaklaşık 2 bin yıl önce olup bitenleri anlatmak için kuvvetli bir açıklama olabileceğini ifade etti.

Kürt kızlarının sünnet çilesi...

Kuzey Irak'ta her yıl yüzlerce kız çocuğu, ilkel yöntemlerle sünnet ediliyor. Kadın nüfusunun yüzde 60'tan fazlasının sünnet edildiği Kuzey Irak'ta yetkililer, dünyanın dikkatini bu konuya çekmemek için, genç kızlarda fiziksel ve psikolojik sorunlara yol açan bu işlemi yasadışı ilan etmeye yanaşmıyor.

Sağlık açısından hiçbir yararı olmadığı gibi, enfeksiyon ve başka rahatsızlıklara

neden olduğu gerekçesiyle uzmanlar tarafından eleştirilen kadın sünnetinin Kürt nüfusu içinde nasıl bu kadar yaygınlaştığına tam bir cevap verilemiyor.

K. Irak en yaygın bölgelerden

Daha çok Afrika ülkeleri ve Ortadoğu'nun bir bölümünde görülen kadın sünnetinin dünyada en yaygın olduğu bölgeler arasında Kuzey Irak da ilk sıralarda yer alıyor.

Kürt kızlarına uygulanan ve , sağlık açısından

hiçbir yararı bulunmayan bu işlemi "Allah için" yaptıklarını söylüyorlar. Irak'ta Kürt nüfusun yüzde 60'ının sünnet olduğu belirtildi.

Cinsel arzuları kontrol altına alıyor Kadının cinsel arzularını kontrol altına aldığı ve

ruhunu temizlediği gerekçesiyle uygulanan yöntem, Irak'ın diğer bölgelerinde nadiren görülüyor.

Uygulamayı yasaklatmaya çalışan kadın

vekiller ve bazı sivil toplum örgütleri, Kuzey Irak yönetiminin konunun uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmesini istemedikleri gerekçesiyle gündemine almaktan kaçındığını öne sürüyor. ;

Yasaya gerek yok

Bölgesel yönetimin insan haklarından sorumlu bakanı Yusuf Muhamed Aziz, konuya ilişkin yaptığı açıklamada, 'toplumu ilgilendiren tüm küçük sorunlarla ilgili yasa çıkartmanın gerekli olmadığını' söyledi.

Kızlarının aynı acıyı çekmesini istemiyorlar Bölgedeki bazı din adamlarının da konuya

ilişkin halkı yönlendirmesiyle bazı yerlerde sünnet vakalarının azalmaya başladığına dikkati çeken gazete, sünnet olmuş kadınların büyük bölümünün, kızlarının kendileriyle aynı acıyı çekmesini istemediklerini söylediğini kaydetti.

